

e1 Ekonomické listy

02 | 2011

03	Finanční krize a její dopady na ekonomickou svobodu
14	Podniková informatika pohledem uživatele
33	Reakce EU na finanční krizi a problémy ekonomické koordinace
50	K otázkám měření ekonomické výkonnosti a sociálního pokroku

Obsah

Recenzované odborné stati

- Finanční krize a její dopady na ekonomickou svobodu** **3**
Bc. Anna Bajzíková, Prof. Ing. Milan Žák, CSc.
- Podniková informatika pohledem uživatele** **14**
Doc. Ing. Jan Pour, CSc.
-

Nerecenzované odborné stati

- Reakce EU na finanční krizi a problémy ekonomické koordinace** **33**
Ing. Václav Žďárek, MSc.
- K otázkám měření ekonomické výkonnosti a sociálního pokroku** **50**
Ing. Jan Klacek, CSc.

Finanční krize a její dopady na ekonomickou svobodu

Bc. Anna Bajžíková, Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Světová finanční krize, nebo i ekonomická a hospodářská krize 2008/2009 byla jedním z nejdiskutovanějších témat uplynulého období a promítla se do života nejen zemí, ale i firem a jednotlivců. Mnoho se napsalo o jejím vzniku, protikrizových balíčcích a opatřeních, dále o dopadech finanční krize na vývoj nejen makroekonomických ukazatelů – růstu HDP, zaměstnanosti, inflace, ale i například realitního trhu. Také mnohé indexy a zprávy, které se zabývají problematikou měření institucionální kvality jednotlivých zemí, se ve svých pracích dotkly i tohoto tématu. Možná nejvíc tomu tak bylo v případě ukazatelů ekonomické svobody zprostředkujících komplexní pojetí hodnocení institucionální kvality s důrazem na úlohu vlády v ekonomice ve vztahu k domácím a zahraničním subjektům publikovanými dvěma organizacemi – Fraser Institute a Heritage Foundation. Obě zprávy si v posledních letech kladly otázku: Jaký dopad bude mít probíhající finanční krize a s tím související přijímání nových vládních opatření na až dosud stoupající trend v úrovni ekonomické svobody ve světě? Podle výsledků publikovaných v aktuálních zprávách se zdá, že ekonomická svoboda, ale i svoboda v širším měřítku zažívá svůj propad.

Pohled do historie hodnocení ekonomické svobody

Abychom lépe porozuměli indexům ekonomické svobody, je důležité poukázat na období jejího vzniku. Před třiceti lety, v jinak ne příliš šťastné dekádě 70. let, začala moderní éra oživení tržního hospodářství. Myšlenky a zásady v té době převládajícího paradigmatu keynesovství postrádaly vysvětlení a vhodnou odpověď vládní politiky na toto období stagflace. Různé názorové proudy zastánců volného trhu – monetaristé chicagské školy, ekonomové strany nabídky, deregulátoři trhu – tito všichni vyplnili mezeru (kterou keynesovství nepokrylo) oživením klasické ekonomie. Jejich návrhy připravily půdu pro reaganomiku v USA a úspěch britské ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové, šířící se dál do Číny, Indie a dalších, svého času socialistických, částí světa. Výsledkem těchto politik bylo období inovací a prosperity. Právě do této periody, konkrétně do roku 1970 a 1972, sahají počátky dvou ze tří indexů ekonomické svobody, ze kterých čerpá i CES VŠEM. Index ekonomické svobody organizace Fraser Institute je publikován již od roku 1970. Také organizace Freedom House publikuje svůj index každoročně již od roku 1972 a v současné metodologii od roku 1989. Hlavní oblastí zájmu jsou politická práva a občanské svobody,

jelikož právě tyto aspekty ekonomické svobody nabraly na zájmu v daném období. Jenom index ekonomické svobody organizace Heritage Foundation uzřel světlo světa teprve v roce 1995 a od té doby je publikován každoročně.

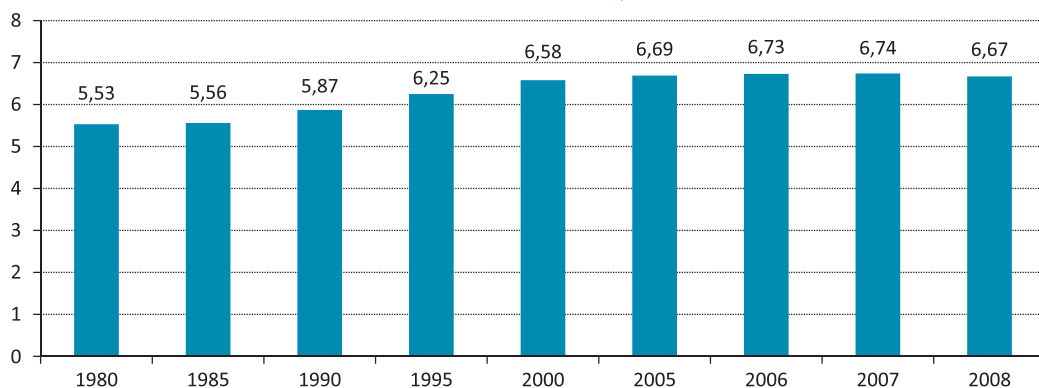
Fraser Institute ve své zprávě z roku 2009¹ kromě jiného uváděl, že průměrná úroveň ekonomické svobody se nepřetržitě zvyšovala z úrovně 5,53 bodů v roce 1980 na úroveň 6,74 bodů v roce 2007. Za hlavní důvody zvýšení ekonomické svobody zpráva považuje zejména redukcii marginální sazby daně z příjmu (ne-li celkového zdanění), zlepšení monetární politiky a liberalizaci světového obchodu. Kromě toho, ze 103 zemí se spojitou časovou řadou hodnocení ekonomické svobody již od roku 1980 si 92 zemí polepšilo a 11 pohoršilo a jen v případě tří zemí došlo k poklesu ekonomické svobody o více než jeden bod.² Téměř třicetiletý nárůst v ekonomické svobodě však v roce 2008, jak se zdá, skončil (viz obrázek 1). Jak poukazují inde-

xy ekonomické svobody, je otázkou zda se tato éra liberalismu blíží ke svému konci. Zarytý optimista by asi žádný konec svobodomyšlenkářství nepředpokládal. Je však pravdou, že nejhorší panika na finančních trzích za posledních 70 let vyvolala pochybnosti o funkčnosti volného trhu. Aby se předešlo úplnému zhroucení bankovního systému, vlády intervenovaly na finančních trzích způsoby, které byly k vidění naposledy v 30. letech 20. století (viz rámeček). V USA došlo v podstatě ke znárodnění hypotečního trhu. Jak v USA, tak i v Evropě veřejné finance proudily do bankovního systému.

Soukromé finanční ústavy udělaly mnoho chyb, v neposlední řadě zanedbaly adekvátní měření úvěrového rizika. Avšak hlavní příčiny současné krize spočívají v selhání vlád, v případě USA v excesivní tvorbě peněz americkým Federal Reserve System v období let 2002 až 2005. Raději než uznat svá vlastní pochybení, politici jak v USA, tak i v Evropě chtějí svěst vinu na „deregula-

Obrázek 1 ▶

Průměrné hodnocení 102 zemí indexem ekonomické svobody Fraser Institute od roku 1980

Poznámka: 10 – nejlepší výsledek, 1 – nejhorší výsledek; řetězený souhrnný index dovoluje takové srovnání.

Pramen: Fraser Institute – Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report, s. 12.

¹ Zpráva organizace Fraser Institute z roku 2009 hodnotí výsledky za rok 2007.

² Jsou to země Zimbabwe (-2,33), Venezuela (-2,26) a Myanmar (-1,58).

Velká deprese 30. let jako zdroj poučení?

Zpráva „Economic Freedom of the World 2009“ organizace Fraser Institute kromě jiného nabízí i konfrontaci aktuální ekonomické krize s Velkou hospodářskou krizí třicátých let. Určitou paralelu mezi současnou krizí a Velkou depresí lze najít jak v závažnosti, tak i v očekávané délce trvání nynějšího hospodářského poklesu. Hospodářský útlum ve třicátých letech minulého století nezačal jako katastrofická událost trvající jednu další dekádu a ani se jí nemusel stát, jak uvádí první kapitola zprávy. Jak dále autoři píší: „Více než jakákoliv jiná událost v ekonomické historii Velká deprese ilustruje tragické dopady zvrácených vládních politik.“³ Jak již dříve poukázali Milton Friedman a Anna Swartzová, hospodářský pokles byl z větší části způsoben monetární kontrakcí. „V období let 1929 až 1933 se v USA snížila peněžní nabídka o víc než 30 %. Zatímco v letech 1934 až 1936 následovala monetární expanze, v roce 1937 se centrální banka opět vrátila k monetární kontrakci.“⁴

Restriktivní obchodní politika také přispěla svým dílem k roztočení spirály nezáviděníhodných bankrotů a inflace. Neslavný Smoot-Hawleyho celní zákon (v originálu Smoot-Hawley Trade Bill), kterým USA zvýšily cla na dovoz o více než 50 % své původní hodnoty, byl přijat v červnu 1930.⁵ Jak se dalo předvídat, ostatní země (přibližně 60 zemí) uplatnily odvetná opatření v podobě obdobných obchodních restrikcí a světový obchod klesl o téměř dvě třetiny v období tří let, které následovaly. Smoot a Hawley, tvůrci tohoto celního zákona, tvrdili, že vyšší celní tarify jsou zapotřebí k udržení pracovních míst. (Economic Freedom of the World 2009, s. 4): „Míra nezaměstnanosti byla 7,8 % v době, kdy byl zákon přijat. V průběhu příštích tří let se však ztrojnásobila až na 25 %“. Mnohé historické prameny uvádí, že Velká hospodářská krize byla způsobena krachem na newyorské burze v říjnu 1929. Jen málo z těchto knih však informuje, že trh cenných papírů stejnoměrně narůstal v průběhu pěti měsíců již od listopadu 1929 a na svou říjnovou úroveň se vrátil již v polovině dubna 1930.

Nicméně, v okamžiku, kdy bylo zřejmé přijetí Smoot-Hawleyho celního zákona, ceny akcií klesly znovu. Jako by toho nebylo málo, v roce 1932 schválil Kongres spolu s Hooverovou administrativou největší zvýšení daní v americké historii. Vrchní mezní sazba daně byla zvýšena z 25 % na 63 % a i další daňové sazby vzrostly podobně.⁶ V roce 1936 dokonce došlo ke zvednutí vrchní mezní sazby daně na 79 %.⁷ Ostatní vládní politiky administrativy tehdejšího amerického prezidenta Hoovera dále zahrnovaly cenové regulace, kartelizaci více než 500 průmyslových odvětví, ničení zemědělských výrobků s cílem zvýšit jejich ceny a mnoho dalších vládních opatření, která vytvářela nejistotu a prodloužila recesi až do začátku druhé světové války.

Pramen: Fraser Institute – Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report.

³ Gwartney J., Lawson, R. et al.: *Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report* [online]. *Economic Freedom Network*, 2009, s. 4. [cit. 2010-02-02]. Dostupné z URL <www.fraserinstitute.org>. ISBN 978-0-88975-247-4.

⁴ Friedman, M., Schwarz, A. (1963). In: Gwartney, Lawson (2009), s. 4.

⁵ *Zákon byl přijat a nebyl vetovaný i navzdory petici proti této legislativě, kterou ve Spojených státech podepsalo více jak tisíc ekonomů.*

⁶ Gwartney, Lawson (2009), s. 4.

⁷ *Tamtéž.*

laci“. Realitou však je, že finanční instituce, které udělaly chyby, už teď patří mezi nejregulovanější v celosvětovém měřítku. Selhání je způsobeno špatnou a neefektivní regulací, nikoli jejím nedostatkem. Vlády teď víceméně stojí před úkolem přepsat finanční pravidla a nám nezbyvá než doufat, že to udělají tak, aby nedošlo k potlačení inovací a omezení volného pohybu kapitálu. To i navzdory nástrahám, které jsou pozorovatelné v jednotlivých politikách zemí. Daňová zátěž i vládní výdaje v USA podstatně narůstají a jak v oblasti zdravotní péče, tak i energetického průmyslu se chystají nové extenzivní regulace.

Analyza aktuálních výsledků ukazatelů ekonomické svobody

Kvalitu institucionálního prostředí přibližuje specifické hledisko ekonomické svobody, jejíž hodnocení dlouhodobě publikují tři organizace – Freedom House, Fraser Institute a Heritage Foundation. Používané přístupy se od sebe liší metodologií, geografickým záběrem i frekvencí publikace mezinárodních srovnání. Také jejich aktuální zprávy z roku 2010 a 2011 přinášejí tři různé pohledy na vývoj ekonomické svobody nejen v uplynulém roce. Co všechny ukazatele spojuje je pokles v ekonomické svobodě, a to hlavně v zemích, které byly až dosud považovány za lídry v úrovni ekonomických svobod a hlavní proklamátory liberalizace.

Ekonomická svoboda – propad a stagnace

Ekonomickou svobodu vnímají autoři indexu organizace Heritage Foundation tak, jak ji popisoval Milton Friedman ve svém Kapitalismu a svobodě: „Ekonomická svoboda je aspektem lidské svobo-

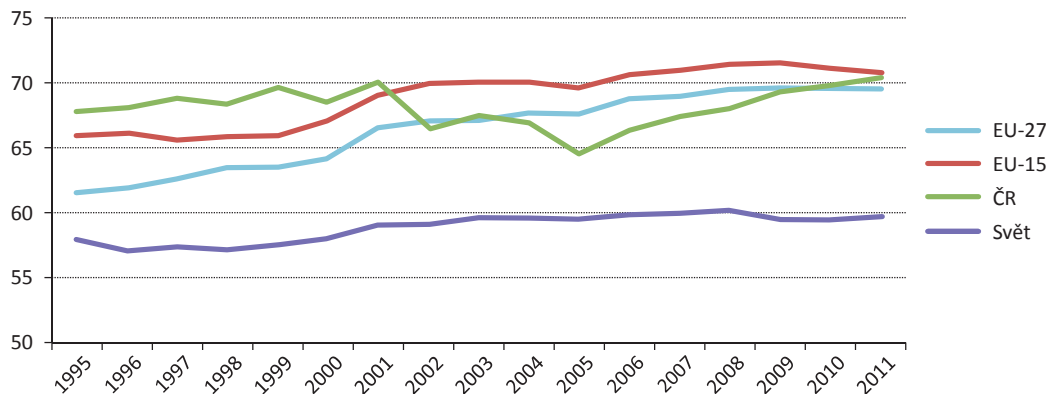
dy, která se zabývá materiální autonomií jednotlivce ve vztahu k státu a ostatním organizovaným skupinám. Jednotlivci jsou ekonomicky svobodní, pokud mohou svobodně kontrolovat svou vlastní pracovní sílu a vlastnictví (viz Friedman, 1993).“ Je dokázáno, že ekonomická svoboda významně souvisí s ekonomickou výkonností (viz Haan a Sturm, 2000; Berggren, 2003 apod.).⁸ Uplynulé dva roky byly pro světovou ekonomiku mimořádné. Šlo o roky zpomaleného ekonomického růstu a světové finanční krize. Volný trh byl v některých případech zpochybňován a považován za hlavní příčinu ekonomických potíží. Některá přijatá a plánovaná politická opatření nejen ve Spojených státech, ale i v ostatních zemích ohrozila ekonomickou svobodu, dlouhodobý ekonomický růst a prosperitu. Proto autoři indexu organizace Heritage Foundation varovali, že hodnoty Indexu ekonomické svobody 2009, které řadí země na základě dat aktuálních k 30. červnu 2008, mohou představovat historický vrchol v hodnocení ekonomické svobody ve světě. Analýza indexu za uplynulé dva roky toto tvrzení sice zčásti vyvrací v globálním měřítku, ne však na úrovni Spojených států a Evropské unie (viz obrázek 2).

Jak je patrné z grafu, pokles v hodnocení ekonomické svobody v uplynulých dvou letech je nejzávažnější zejména v nejrozvinutějších zemích. Jde o země, které nejvíce profitují z praktikování všech ekonomických svobod (jako jsou relativně nízká administrativní a finanční zátěž pro podnikatelskou aktivitu, přiměřená daňová zátěž a vládní výdaje, svoboda soukromého vlastnictví, minimalizace korupce a mnohé jiné). V případě Evropské unie zaznamenávají nejvážnější pokles právě původní členské země EU-15.

⁸ Viz Miller, T., Holmes, K. R.: *Index of Economic Freedom. Washington, D.C.: The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, 2011, s. 4. Koefficient korelace mezi ekonomickou svobodou a HDP je v aktuálním hodnocení rovný 0,78 s koefficientem korelace 0,61.*

Obrázek 2 ▶

Vývoj indexu ekonomické svobody Heritage Foundation

Poznámka: 100 – nejlepší výsledek, 0 – nejhorší výsledek.

Pramen: Heritage Foundation – Index of Economic Freedom 2011, vlastní úpravy.

Tento fenomén klesající svobody nejrozvinutějších a tedy i ekonomicky nejsvobodnějších zemí světa (jelikož HDP země je pozitivně korelován s ekonomickou svobodou v dané zemi)⁹ zachycuje vývoj indexu ekonomické svobody organizace Heritage Foundation pro prvních devět zemí světa (viz tabulka 1). Zpočátku se může zdát, že ve druhé polovině roku 2009 a na počátku uplynulého roku si většina zemí polepšila. Při důkladnějším pohledu však zjistíme, že ve skutečnosti mnohé ze zemí jen doháněly obrovský pokles ekonomické svobody z let 2008/2009. Tento pokles je zachycený v souhrnném hodnocení za rok 2010, kde kumulativní změna představuje až -4,9 bodů. Jenom Kanada a Švýcarsko se zdají nepostižené rapidním zhoršením indexu v důsledku regulací, posilování státního dozoru a tomu podobných praktik, které poškozují eko-

nomickou svobodu. Naopak členská země EU – Irsko, tak i USA se už druhým rokem propadají v hodnocení. V případě Irska jde o propad z páté příčky až na sedmou.

Hlavními poraženými mezi zeměmi EU-27 jsou Irsko, Řecko a Itálie zejména z důvodu velkého zadlužení zemí. Dalším je Velká Británie, která reagovala na finanční paniku návratem ke špatným politickým zvykům z předthatcherovské éry. V roce 2000 představoval podíl vládních výdajů Velké Británie 36,8 % HDP, o deset let později, v roce 2010, to bylo již 47,5 %.¹⁰ V období let 2009–2010 EU-27 jako celek, i přes nárůst v některých zemích (zejména Bulharsko a Kypr), v průměru nezaznamenala žádnou změnu v ekonomické svobodě (viz tabulka 2). Jde o stagnaci vůči období let 2008–2009, kde masivní vlna regulace a extenzivních vládních výdajů přinesla

⁹ S výjimkou arabských ropných mocností.

¹⁰ HM TREASURY (The UK's Economics and Finance Ministry): Public Expenditure Statistical Analyses [online]. [cit. 2011-02-17]. Dostupné na: <http://www.hm-treasury.gov.uk/pespub_index.htm>.

Tabulka 1 ▶
Vývoj indexu ekonomické svobody Heritage Foundation v první devítce zemí

	Země	Souhrnné hodnocení			
		2010	Změna	2011	Změna
1.	Hongkong	89,7	-0,3 ▼	89,7	0,0 —
2.	Singapur	86,1	-1,0 ▼	87,2	1,1 ▲
3.	Austrálie	82,6	0,0 —	82,5	-0,1 ▼
4.	Nový Zéland	82,1	0,1 ▲	82,3	0,2 ▲
5. (7.)	Irsko	81,3	-0,9 ▼	78,7	-2,6 ▼
6. (5.)	Švýcarsko	81,1	1,7 ▲	81,9	0,8 ▲
7. (6.)	Kanada	80,4	-0,1 ▼	80,8	0,4 ▲
8. (9)	USA	78,0	-2,7 ▼	77,8	-0,2 ▼
9. (8)	Dánsko	77,9	-1,7 ▼	78,6	0,7 ▲
Kumulativní změna			-4,9		-0,4

Poznámka: 100 – nejlepší výsledek, 0 – nejhorší výsledek. ▲ ▼ (nahoru nebo dolů) zobrazuje změnu v indikátoru ekonomické svobody země vůči stejnému období předchozího roku.

Pramen: Heritage Foundation – Index of Economic Freedom 2010, 2011, vlastní úpravy.

v hodnocení ekonomické svobody EU-27 kumulativní zhoršení téměř o celý bod (-0,8 bodu).

Podobné výsledky přináší i druhý z indexů ekonomické svobody – Fraser Institute. Index měří úroveň, na které vládní politiky a instituce v dané zemi podporují ekonomickou svobodu. Základními stavebními kameny ekonomické svobody podle Fraser Institute jsou: možnost individuální volby, dobrovolná směna, svoboda soutěže a ochrana soukromého majetku. Rok 2006 byl pro celou EU rokem poklesu ekonomické svobody oproti předešlému roku 2005, v roce 2007 došlo k mírnému zlepšení hlavně mezi novými členy EU. Rok 2008 přinesl pro EU-27 zatím největší pokles ekonomické svobody na úroveň z období před rokem 2005. Co je však ještě více alarmující, je pokles ekonomické svobody v původních členských zemích EU-15, kde

Tabulka 2 ▶
Vývoj indexu ekonomické svobody Heritage Foundation v Evropské unii

Země	Souhrnné hodnocení			
	2010	Změna	2011	Změna
Belgie	70,1	-2,0 ▼	70,2	0,1 ▲
Bulharsko	62,3	-2,3 ▼	64,9	2,6 ▲
Česká republika	69,8	0,4 ▲	70,4	0,6 ▲
Dánsko	77,9	-1,7 ▼	78,6	0,7 ▲
Estonsko	74,7	-1,7 ▼	75,2	0,5 ▲
Finsko	73,8	-0,7 ▼	74,0	0,2 ▲
Francie	64,2	0,9 ▲	64,6	0,4 ▲
Irsko	81,3	-0,9 ▼	78,7	-2,6 ▼
Itálie	62,7	1,3 ▲	60,3	-2,4 ▼
Kypr	70,9	0,1 ▲	73,3	2,4 ▲
Litva	70,3	0,3 ▲	71,3	1,0 ▲
Lotyšsko	66,2	-0,4 ▼	65,8	-0,4 ▼
Lucembursko	75,4	0,2 ▲	76,2	0,8 ▲
Maďarsko	66,1	-0,7 ▼	66,6	0,5 ▲
Malta	67,2	1,1 ▲	65,7	-1,5 ▼
Německo	71,1	0,6 ▲	71,8	0,7 ▲
Nizozemsko	75,0	-2,0 ▼	74,7	-0,3 ▼
Polsko	63,2	2,9 ▲	64,1	0,9 ▲
Portugalsko	64,4	-0,5 ▼	64,0	-0,4 ▼
Rakousko	71,6	0,4 ▲	71,9	0,3 ▲
Rumunsko	64,2	1,0 ▲	64,7	0,5 ▲
Řecko	62,7	1,9 ▲	60,3	-2,4 ▼
Slovensko	69,7	0,3 ▲	69,5	-0,2 ▼
Slovinsko	64,7	1,8 ▲	64,6	-0,1 ▼
Španělsko	69,6	-0,5 ▼	70,2	0,6 ▲
Švédsko	72,4	1,9 ▲	71,9	-0,5 ▼
Velká Británie	76,5	-2,5 ▼	74,5	-2,0 ▼
Kumulativní změna		-0,8		0,0

Poznámka: 100 – nejlepší výsledek, 0 – nejhorší výsledek. ▲ ▼ (nahoru nebo dolů) zobrazuje změnu v indikátoru ekonomické svobody země vůči stejnému období předchozího roku.

Pramen: Heritage Foundation – Index of Economic Freedom 2010, 2011, vlastní úpravy.

byla průměrná hodnota ekonomické svobody v posledním hodnoceném roce na úrovni druhé poloviny 90. let. Z tabulky 3 je zřejmé srovnání rozdílů v ekonomické svobodě mezi novými a původními členy EU.

Některé studie jednotlivých zemí v minulosti ukázaly, že ekonomická svoboda klesá v krátkém období v odpovědi na krizi, avšak výsledky také indikují tendenci k nárůstu ekonomické svobody v dlouhém období následně po krizi. V důsledku globálního charakteru současné krize však nemůžeme pro EU jednoznačně očekávat pozitivní vývoj v dlouhém období. Jinými slovy, evidence založená na předchozích krizích nemusí zachytit vliv nynější krize naplno vzhledem k tomu, že většina zemí světa čelí vážnému ekonomickému poklesu ve stejné době.

Celkový stav svobod – již pět let zhoršení

Hodnocení organizace Freedom House měří stav politických práv a občanských svobod v zemích, a to bez ohledu na kulturní rámec dané země. Tato práva a svobody jsou odvozené z Všeobecné deklarace lidských práv. Index nenabízí obsažné srovnání zemí EU-27 (dodržování lidských práv a svobod je jistým standardem ve většině členských zemí EU) a stav ekonomických svobod sleduje jen jako jednu z dílčích součástí. Navzdory tomu může index organizace Freedom House posloužit jako užitečné měřítko světových trendů ve vývoji svobody nejen díky své dlouholeté existenci.

Aktuální vydání z ledna 2011 hodnotí situaci z uplynulého roku. Podle zjištění průzkumu byl rok 2010 již pátým rokem v pořadí, v němž globální svoboda utrpěla ztráty. Jde zatím o nejdelší období nezdaru v téměř 40leté historii indexu. Z tabulky 4 je zřejmé, že počet zemí, které si za uplynulý rok pohoršily (25), byl podstatně vyšší než počet zemí vykazujících zlepšení (11). Je alarmující, že se mezi zeměmi se zhoršující se svobodou ocitly i tři členské státy EU. Členské země EU se v posledních 15 letech vyznačovaly stabilitou v indexu organizace Freedom House. Hospodářská krize odhalila vývoj v praktikování svobod hlavně ve střední Evropě, jelikož mezi zeměmi těžce postiženými globální hospodářskou krizí je řada bývalých komunistických států střední Evropy a Pobaltí. Zatímco konsolidace demokratických institucí a vliv Evropské unie mají zabránit významné regresi, některé z těchto zemí vykazují známky upadání, nejvíce pozoruhodně Lotyšsko a Maďarsko. Negativní změna v hodnocení občanských svobod Francie je vysvětlována neschopností země vyrovnat se s přistěhovanci z Blízkého východu a Afriky, stejně jako s Romy z východní Evropy. Neschopnost vypořádat se s problematikou masové imigrace byla společné téma, které se ozývalo napříč Evropou, Spojenými státy a jinými zeměmi (od Argentiny přes Jižní Afriku do monarchií v Perském zálivu).

Za zmínku stojí shrnutí sesbíraných dat organizace Freedom House za její téměř 40leté působení. V roce 1980 žilo téměř 36 % celkové

Tabulka 3 ▶

Vývoj indexu ekonomické svobody Fraser Institute v Evropské unii

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	6,58	6,45	6,96	7,30	7,28 (-0,02)	7,30 (0,02)	7,24 (-0,06)
EU-15	7,22	7,29	7,54	7,47	7,43 (-0,04)	7,43 (0)	7,35 (-0,08)
ČR	...	5,79	6,48	6,70	6,69 (-0,01)	6,92 (0,23)	6,88 (-0,04)

Poznámka: 10 – nejlepší výsledek, 1 – nejhorší výsledek. Číslo v závorce udává změnu oproti loňskému roku.

Pramen: Fraser Institute – Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report, vlastní úpravy.

Tabulka 4 ►

Konkrétní změny v hodnocení jednotlivých zemí, Freedom House 2011

Země	Politická práva	Občanské svobody	Stav svobody země	Ukazatel trendů
Filipíny	3▲	3	částečně svobodná	
Gruzie	4	3▲	částečně svobodná	
Guinea	5▲	5▲	částečně svobodná▲	
Keňa	4	3▲	částečně svobodná	
Kolumbie	3	4	částečně svobodná	↑
Kyrgyzstán	5▲	5	částečně svobodná▲	
Moldavsko	3	3▲	částečně svobodná	
Nigérie	4▲	4	částečně svobodná	
Tanzanie	3▲	3	částečně svobodná	
Tonga	3▲	3	částečně svobodná	

Poznámka: 1 – nejvyšší možný stupeň svobody, 7 – nejnižší stupeň svobody. ▲▼ (nahoru nebo dolů) zobrazuje změnu v indikátoru politických práv, občanských svobod nebo v celkovém stavu svobody země od posledního přehledu z roku 2009. ↑↓ (nahoru nebo dolů) udává trend pozitivní nebo negativní změny, ke které došlo, avšak nebyla dostatečná pro změnu ratingů politických práv a občanských svobod 1–7. Výsledné hodnoty odrážejí globální události od 1. ledna do 31. prosince 2010.

Pramen: Freedom House – Freedom in the World 2011, vlastní zpracování.

Země	Politická práva	Občanské svobody	Stav svobody země	Ukazatel trendů
Afgánistán	6	6	nesvobodná	↓
Bahrajn	6	5	nesvobodná	↓
Burundi	5▼	5	částečně svobodná	
Džibutsko	6▼	5	nesvobodná▼	
Egypt	6	5	nesvobodná	↓
Etiopie	6▼	6▼	nesvobodná▼	
Fidži	6	4	částečně svobodná	↓
Francie	1	1	svobodná	↓
Guinea-Bissau	4	4	částečně svobodná	↓
Haiti	4	5	částečně svobodná	↓
Írán	6	6	nesvobodná	↓
Kambodža	6	5	nesvobodná	↓
Kuwait	4	5▼	částečně nesvobodná	
Lotyšsko	2	2▼	svobodná	
Madagaskar	6	4	částečně svobodná	↓
Maďarsko	1	1	svobodná	↓
Mexiko	3▼	3	částečně svobodná▼	
Pobřeží slonoviny	7▼	6▼	nesvobodná	
Rwanda	6	5	nesvobodná	↓
Srí Lanka	5▼	4	částečně svobodná	
Svazijsko	7	5	nesvobodná	↓
Thajsko	5	4	částečně svobodná	↓
Ukrajina	3	3▼	částečně svobodná▼	
Venezuela	5	5▼	částečně svobodná	
Zambie	3	4	částečně svobodná	↓

populace ve svobodných zemích a až 42,5 % v nesvobodných. Situace v roce 2010 je výrazně lepší (45,5 % celkové světové populace žije ve svobodných zemích a zhruba 34,5 % v nesvobodných). Daná situace však zdaleka nepředstavuje nejlepší stav za sledované období. Zatím maximum celkové světové populace žilo ve svobodných zemích v letech 2005 až 2006.

Závěr

Panika na finančních trzích a globální recese nepředstavují dobré časy pro volný trh, jelikož občané očekávají zásah státu a jeho podporu. V indexech ekonomické svobody se tato skutečnost zatím projevila zejména v datech za rok 2008 a 2009, které jsou dostupné v aktuálně publikovaných indexech ekonomické svobody. Zejména

rok 2009 se zapíše pro ekonomické svobody jako nejhorší v posledních 30 letech. Vlády mnoha zemí a jejich političtí zástupci využili finanční paniky a recese jako příležitost k potvrzení své nadvlády nad soukromým sektorem. Nejvíce zarážejícím faktem je nakolik vlády opakují své chyby z předchozích období. Dalekosáhlé řešení neleží v posilování státního dozoru a regulací,

nýbrž spočívá v návratu k principům tržního hospodářství. Rok 2010 se jeví rokem pomalého návratu na cestu volného trhu a liberalismu. Není tomu tak však díky tradičním lídrům v ekonomické svobodě. Současný růst ekonomické svobody je tažen především rozvojovými ekonomikami, které vstoupily do svobodného světa teprve nedávno. ■

LITERATURA

BERGGREN, N.: The Benefits of Economic Freedom: A Survey (April 9, 2003). *The Independent Review*, 2003, vol. 8, no. 2, p. 193–211. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1177782>.

Kolektiv CES VŠEM, NOZV NVF: *Konkurenční schopnost České republiky 2008–2009*. Praha: Linde 2010. ISBN 978-80-86131-87-0.

DE HAAN, J., STURM, J.-E.: On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 2000, roč. 16, s.215–241.

Dostupné z: <http://homepage.univie.ac.at/evgeni.peev/DeHaanOnRelationship.pdf>.

FREEDOM HOUSE: Freedom in the World 2010 [online]. [cit. 2010-07-11].

Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/>.

FREEDOM HOUSE: Freedom in the World 2011 [online]. [cit. 2011-02-16].

Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/>.

FRIEDMAN, M.: *Kapitalismus a svoboda*. Liberální institut: 1993, 182 s. ISBN 80-85787-33-4.

GWARTNEY, J., LAWSON, R.: Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report [online].

[cit. 2010-02-11]. ISBN 978-0-88975-247-4. Dostupné z: <http://www.fraserinstitute.org/>.

GWARTNEY, J., HALL, J., LAWSON, R.: Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report

[online]. [cit. 2011-02-16]. ISBN 978-0-88975-250-4. Dostupné z: <http://www.fraserinstitute.org/>.

HERITAGE FOUNDATION: 2010 Index of Economic Freedom [online]. [cit. 2010-02-13].

ISBN 978-0-89195-280-0. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/>.

HERITAGE FOUNDATION: 2011 Index of Economic Freedom [online]. [cit. 2011-02-17].

ISBN 978-0-89195-282-9. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/>.

HM TREASURY (The UK's Economics and Finance Ministry): Public Expenditure Statistical Analyses [online]. [cit. 2011-02-17]. Dostupné z: http://www.hm-treasury.gov.uk/pespub_index.htm.

WTO: Lamy sees “new dynamic” emerging in negotiations [online]. [cit. 2010-07-20].

Dostupné z: http://www.wto.org/english/news_e/news10_e/tnc_dg_stat_27jul10_e.htm.

THE CURRENT FINANCIAL CRISIS THROUGH EYES OF INSTITUTIONAL ECONOMICS AND ITS IMPACT ON ECONOMIC FREEDOM

Bc. Anna Bajžíková, Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

ABSTRACT

The aim of this article is to present the outputs of the evaluation of economic freedom through the indices of economic freedom. The indices measuring economic freedom were affected significantly by the financial crisis of 2008–2009. After 30 years of successful global growth of economic freedom, there was a sudden drop in 2009. This is reflected in all three recently published indices measuring the economic freedom worldwide (i.e. Heritage Foundation, Fraser Institute and Freedom House). The European Union has suffered a significant drop in the economic freedom, together with other advanced economies, such as United States. The new European Union member states are catching up with the long-established ones. This is due to the regulation policies and overspending caused by the financial crisis in old European Union members, such the United Kingdom and Ireland. These two countries have registered the greatest losses in economic freedom within the EU-27. The year of 2010 seems to be a year of slow return to the path of free market liberalism. The far-reaching solution does not lie in strengthening state supervision and regulation, but in return to the principles of market economy.

KEYWORDS

Economic freedom, economic history, financial crisis, financial markets, government policy, institutional approach, stabilization policy, regulation

JEL CLASSIFICATION

B52, E44, E63, G18, G28, N20

Podniková informatika pohledem uživatele

Doc. Ing. Jan Pour, CSc.

S podnikovou informatikou se v praxi i teorii váží velmi různorodé názory a hodnocení, které vycházejí z různých představ a potřeb jejich nositelů i podnikového prostředí, v němž je informatika provozována a aplikována. Na jedné straně je informatika prezentována jako jeden z hlavních faktorů konkurenceschopnosti podniku, na druhé straně převládá nespokojenost i s poskytováním jejích nezákladnějších služeb. Na jedné straně se obhajují poměrně značné investice do jejího rozvoje, na druhé straně jsou silně zpochybňovány efekty, které tyto investice přinášejí. Na jedné straně je naprosto zřejmý rychlý rozvoj samotných informačních a komunikačních technologií a nabídky na trhu s těmito technologiemi, na druhé straně si nejsme příliš jisti, zda jsme schopni tento nový potenciál vůbec využít, a pokud ho využíváme, zda to děláme racionálně. Podobných rozporuplných pohledů na informatiku lze nacházet stále víc a se zvyšujícím se rozsahem a dopadem informatiky do života podniků a organizací můžeme zde identifikovat i stále více otevřených otázek.

Je zřejmé, že z pohledu úrovně využití své informatiky naše podniky dosahují rozdílné kvality. Lze tak usuzovat z dosavadních zkušeností i z publikovaných analytických studií. Pro reálné, detailní hodnocení naší situace a pro odhady dalšího vývoje jsou nezastupitelné názory a zkušenosti pracovníků praxe – uživatelů pracujících na různých pozicích, v různých odvětvích, v podnicích různých velikostí a působnosti. S tímto záměrem

oslovili pracovníci Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu (CES VŠEM) v rámci **průzkumu**, zaměřeného výlučně na aktuální problémy podnikové informatiky, 90 pracovníků českých podniků. Jeho hlavním cílem bylo porovnat a analyzovat jejich názory na předem definované a často zdůrazňované problémy informatiky i jejího vztahu k podnikovému řízení a na tomto základě formulovat doporučení a modelová řešení v řízení podnikové informatiky.

Podnikové prostředí a informatika

V teorii a praxi je k dispozici řada empirických studií a publikací zabývajících se zkušenostmi a přístupy informačních manažerů a dalších specialistů s nasazováním a využíváním progresivních informatických technologií a aplikací v podnicích nebo orgánech veřejné správy (viz např. Sodomka, Klčová, 2010; Basl, Blažiček, 2008). Dále prezentované výsledky zmíněného průzkumu jsou tak dalším příspěvkem k poznání názorů na aktuální stav podnikové informatiky, a to převážně jejich uživatelů.

Podstatné atributy podniku a respondentů

Nejen pro uvedený průzkum, ale i pro analýzy stavu a rozvoje podnikové informatiky jsou významné určité konkrétní atributy podniku, které mají vliv na způsob provozu informatiky, styl jejího řízení, úroveň outsourcingu, nastavení aplikačních a dalších standardů. K těmto atributům patří zejména velikost podniku, jeho odvětvová a lokální

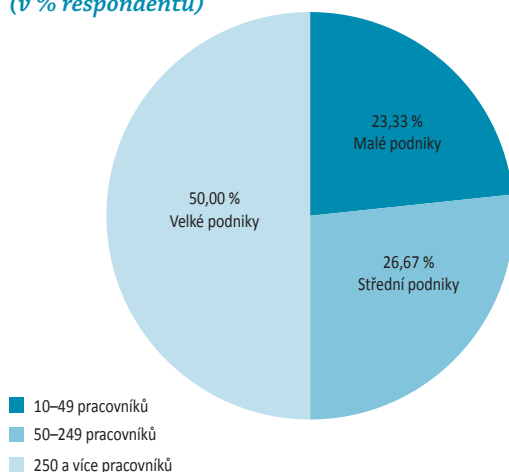
působnost (pouze v ČR, případně i v zahraničí), síla inženýrského útvaru v počtu pracovníků a řada dalších. Pro detailnější posuzování získaných odpovědí v průzkumu je podstatná i pozice respondenta v podnikové hierarchii. Následně je uvedeno rozložení respondentů pouze z několika vybraných pohledů.

Velikost podniku:

Velikost podniku, vyjadřovaná zpravidla počtem zaměstnanců, je z hlediska rozsahu informatiky a poskytovaných inženýrských služeb, z hlediska způsobu provozování inženýrských aplikací i z hlediska struktury personálních zdrojů pro jejich zajištění klíčovým atributem. To znamená, že tento atribut bude silně ovlivňovat význam jednotlivých dále definovaných problémů informatiky i postoje uživatelů k nim a k jejich možným řešením. V rámci popisovaného průzkumu strukturu respondentů z pohledu velikosti jejich podniků dokumentuje obrázek 1.

Obrázek 1 ▶

Struktura respondentů dle velikosti podniků (v % respondentů)

Pramen: Vlastní průzkum.

Převládající podíl respondentů z velkých podniků nepředstavuje významnější omezení nebo zkrácení průzkumu, neboť právě v těchto organizacích se problémy informatiky a jejího řízení jeví nejvýrazněji. Právě zde se uplatňují většinou i progresivní technologie a aplikace, které s sebou přinášejí i specifické otázky. Na druhé straně stojí téměř jedna čtvrtina respondentů z malých podniků, kde uživatelské vnímání informatiky je většinou komplexnější, nezaměřené pouze na vybranou oblast řízení. Podle zkušeností i z minulých průzkumů nebyly zde obsazeny ty nejmenší podniky do 10 pracovníků, kde informatika je většinou postavena pouze na kancelářských prostředcích a aplikacích malého rozsahu.

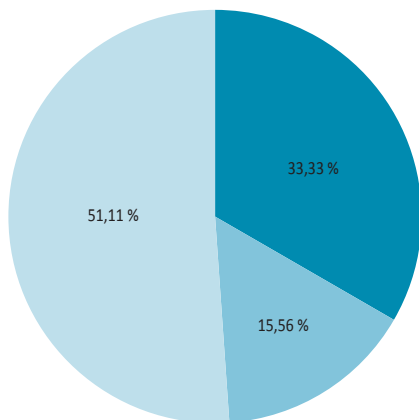
Lokální působnost podniku:

Lokální působnost podniku, tedy zda operuje pouze na českém trhu nebo má i zahraniční pobočky, případně jde o pobočku nadnárodní společnosti, patří rovněž k významným charakteristikám ovlivňujícím informatiku a přístup uživatelské sféry k ní. Na jedné straně např. v tom ohledu, do jaké míry je rozvoj informatiky, nasazování nových technologií a aplikací ovlivňován, resp. omezován standardy definovanými v centrálních nadnárodních společnostech, na druhé straně, jak jsou posuzovány a preferovány investice do informatiky s ohledem na dostupné finanční zdroje, na znalosti nabídky ICT trhu na úrovni vedení společností, na vyjednávací sílu našich podniků vzhledem k silným dodavatelům informačních technologií atd. Rozdělení respondentů z tohoto hlediska představuje obrázek 2.

V tomto případě převládají pobočky nadnárodních společností, kde můžeme zkoumat již výše zmíněné vlivy na charakter informatiky. Naopak nejmenší podíl představují české firmy s pobočkami v zahraničí, což koresponduje i s jinými

Obrázek 2 ▶

Rozdělení respondentů podle lokální působnosti podniku (v % respondentů)

- Původní, ryze česká firma bez poboček v zahraničí
- Původní česká firma, nyní s pobočkami v zahraničí
- Součást (pobočka) nadnárodní společnosti

Pramen: Vlastní průzkum.

průzkumy realizovanými v rámci CES VŠEM, případně uskutečněnými na VŠE Praha (viz Bruckner, 2010; Pour, Voříšek, 2007).

Pozice respondenta:

Pozice respondenta v organizaci je třetím podstatným atributem, který je v dalším textu respektován při analýzách získaných výsledků. Přístup uživatele k informatice je rovněž do určité míry ovlivňován tím, na jaké úrovni řídicí hierarchie se respondent pohybuje. Je to dáno jeho zájmy, zodpovědností, kompetencemi, rozsahem a hloubkou znalostí o celém podniku. V daném případě strukturu respondentů ukazuje obrázek 3.

Celý průzkum je orientován primárně na pracovníky uživatelské sféry, kde jednoznačně převládají pracovníci středního managementu a operativní úrovně řízení. V tomto případě je to i záměr, neboť průzkumy orientované na nejvyšší

management podniků nebo na druhé straně na informatiky byly již v minulé době realizovány a jejich výsledky publikovány.

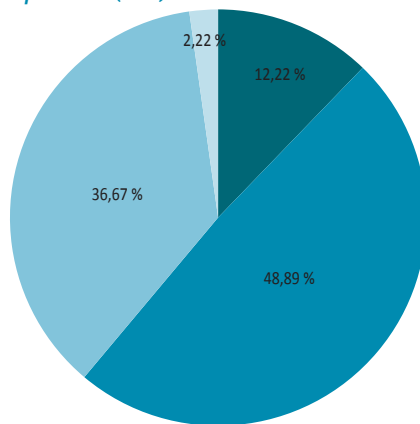
Aktuální problémy podnikové informatiky

Cílem průzkumu v rámci výzkumných aktivit Centra ekonomických studií bylo studovat vnímání informatiky uživatelskou sférou v českých podnicích. To znamená posuzovat a analyzovat to, jak vidí ve svých podnicích možnosti informatiky pro zvyšování jejich úspěšnosti a konkurenceschopnosti na trzích, kde vidí hlavní omezení a problémy, které tyto možnosti limitují, případně znamenají pro podniky i určitou zátěž bez výraznějších efektů.

Obsahová stránka průzkumu je tak založena na předem definovaném přehledu obvyklých problémů spojených s podnikovou informatikou tak, jak vyplynuly z dosavadních empirických

Obrázek 3 ▶

Struktura respondentů podle jejich pozice v řídicí hierarchii podniku (v %)

- Člen nejvyššího vedení firmy
- Člen střední úrovně vedení, podnikový specialista
- Operativní řízení, administrativa
- Pracovník (podnikové) informatiky

Pramen: Vlastní průzkum.

zkušeností z praxe, případně z různých studií a dalších publikací. Příklady takto definovaných problémů jsou:

- informatika je řízena nesystematicky, bez jasně definovaných pravidel, procesů nebo metrik,
- vedoucí informatiky rozumí spíše informačním technologiím, nikoli obsahu podnikání ve firmě,
- plánování nových projektů má náhodný charakter, jejich příprava a zadání nejsou konzultovány s uživateli.

K takto vymezeným problémům bylo úkolem jednotlivých respondentů vyjádřit svá hodnocení a názory v jednoznačném, formalizovaném tvaru, a to:

- 1: problém vůbec neexistuje a z daného hlediska pohledu je v podniku vše v naprostém pořádku,
- 2: problém de facto neexistuje, neznamená pro podnik omezení,
- 3: nevím, nemohu se vyjádřit,
- 4: problém existuje, ale není tak podstatný,
- 5: problém zcela jednoznačně existuje, představuje podstatné omezení,
- 0: nezodpovězeno, pokud daný problém není pro konkrétní podnikové prostředí vůbec relevantní.

S ohledem na lepší přehlednost a význam odpovědí jsou v dalších tabulkách a grafech vybrány pouze relevantní hodnoty, tedy 1–5 (tj. kromě nulové hodnoty), a jsou zde uvedeny jejich procentní podíly na celkovém počtu pouze těchto hodnot odpovědí. Je nutné zdůraznit, že veškerá tvrzení v dotaznících byla formulována negativně, tj. vždy jako problém, nikoli různě, aby nedocházelo k omylům při jejich vyplňování. Při posuzování výsledků používáme termín pozitivní či kladné hodnocení respondenta pro situaci, kdy „konkrétní“ problém neexistuje; na-

opak negativní hodnocení pro vyjádření, že daný problém existuje a tedy negativně ovlivňuje působení podniku.

Specifikovaných problémů bylo 50 (viz dotazník v příloze 1); tyto byly dále z hlediska logické provázanosti strukturovány do pěti základních bloků a v jejich rámci dále do skupin.

- 1) Řízení podniku a informatiky, tj. úroveň podstatných vzájemných vazeb a vlivů mezi podnikovým řízením a možnostmi nebo potřebami informatiky, zahrnuje tyto skupiny:
  - úroveň a problémy řízení celé firmy,
  - kvalita koncepce informatiky, strategického řízení,
  - organizační struktura, pozice informatiky v organizační hierarchii,
  - řízení kvalifikace v oblasti informatiky, řešení kvalifikačních programů, školení apod.
- 2) Plánování a řízení projektů informatiky, jejich systematickosti, zapojení uživatelů do plánování a posuzování projektů.
- 3) Aplikace informatiky zahrnuje tyto skupiny:
  - úroveň poskytované funkcionality aplikací, tj. do jaké míry odpovídají potřebám a představám uživatelů,
  - provozní charakteristiky aplikací, např. doba jejich odezvy, kvalita uživatelského rozhraní, kvalita dokumentace k provozovaným aplikacím,
  - dostupnost specifických informací a funkcí informačního systému pro uživatele, např. analytických a plánovacích informací a funkcí, informací externího charakteru, tj. o obchodních partnerech, konkurenci apod.
- 4) Ekonomické aspekty informatiky zahrnují:
  - řízení nákladů na informatiku, tj. jejich plánování a analýzy, alokace na jednotlivé útvary apod.,
  - řízení efektů podnikové informatiky, např. predikce potenciálních efektů v plánech

nových aplikací, vyhodnocování dosahovaných efektů v jednotlivých fázích provozu již hotových aplikací apod.

5) Outsourcing, vztahy s dodavateli, zahrnují:

- celkový rozsah outsourcingu v rámci rozvoje i provozu informatiky, využívání nových modelů provozu aplikací, např. SaaS (Software-as-a-Service) na bázi tzv. cloud computingu,
- úroveň vztahů s dodavateli informačních a komunikačních technologií a služeb, kvalita uzavíraných smluv atd.

Při počtu zmíněných 50 otázek a v kombinaci s alespoň 4 výše definovanými atributy respondenta získáváme poměrně rozsáhlý analytický materiál, jehož výsledky je, s ohledem na plánovaný rozsah příspěvku, obtížné v plném rozsahu prezentovat. Další kapitoly příspěvku proto obsahují jen vybrané charakteristiky, týkající se prvních dvou bloků otázek s tím, že zbylé bloky budou detailně analyzovány v některém z příštích vydání Ekonomických listů.

Vztah řízení podniku a řízení informatiky

Soulad podnikového řízení, podnikových potřeb a informatiky je nejčastějším předmětem

diskusí v oblasti rozvoje řízení informačních systémů a technologií. Hodnocení uživatelů členíme dále podle skupin otázek uvedených v předchozím přehledu.

Úroveň podnikového řízení

Skupina otázek charakterizujících úroveň podnikového řízení směřovala zejména na ty jeho aspekty, které představují podstatné faktory a předpoklady pro dosahování požadované kvality podnikové informatiky. Přehled otázek i procentuální poměry získaných odpovědí dle výše definovaných typů odpovědí (1–5) představuje tabulka 1.

Z přehledu vyplývá zcela zřejmá převaha pozitivních hodnocení (1 a 2) oproti negativním, kromě poslední otázky k motivaci uživatelů na efektivním využití a dalším rozvoji informatiky, kde je poměr mírně ve prospěch potvrzení daného problému. Pro lepší orientaci obrázků 4 ukazuje relace mezi kladným vnímáním daných problémů (1 a 2) oproti negativním.

Uvedené výsledky mohou být ovlivněny strukturou respondentů, a proto se podívejme na výsledky týkající se otázky dokumentace podnikových procesů podle velikosti podniků,

Tabulka 1 ▶

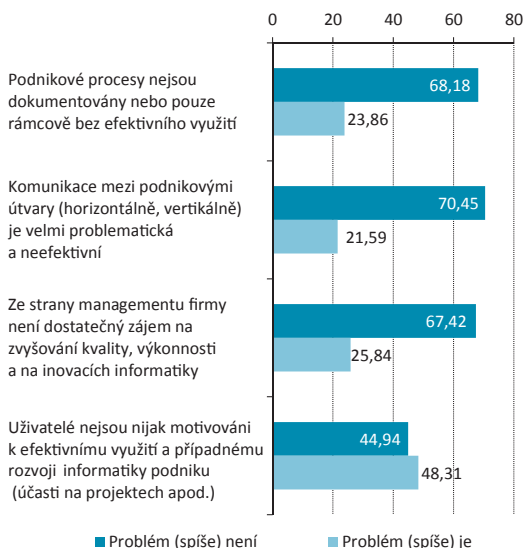
Úroveň podnikového řízení vzhledem k informatice (v % odpovědí a v závorce v absolutním počtu odpovědí)

Problém	1	2	3	4	5
Podnikové procesy nejsou dokumentovány nebo pouze rámcově bez efektivního využití	42,05 (37)	26,14 (23)	7,95 (7)	17,05 (15)	6,82 (6)
Komunikace mezi podnikovými útvary (horizontálně, vertikálně) je velmi problematická a neefektivní	14,77 (13)	55,68 (49)	7,95 (7)	18,18 (18)	3,41 (5)
Ze strany managementu firmy není dostatečný zájem na zvyšování kvality, výkonnosti a na inovacích informatiky	34,83 (31)	32,58 (29)	6,74 (6)	20,22 (18)	5,62 (5)
Uživatelé nejsou nijak motivováni k efektivnímu využití a případnému rozvoji informatiky podniku (účasti na projektech apod.)	6,74 (6)	38,20 (34)	6,74 (6)	32,58 (29)	15,73 (14)

Pramen: Vlastní průzkum.

Obrázek 4 ▶

Úroveň řízení podniku souhrnně za odpovědi 1 + 2 a 4 + 5 (v % odpovědi na ose x a jednotlivých problémů na ose y)

Poznámka: U tohoto a dalších obdobných grafů jsou procentuální hodnoty počítány k celkovému počtu odpovědí, tedy včetně odpovědi 3 (nevím). Proto součty obou procentuálních hodnot za jednotlivé položky nedávají 100.

Pramen: Vlastní průzkum.

jak to dokumentuje obrázek 5. Osa x představuje podíly odpovědi dle jejich typů (1–5), osa y procentní podíly vztažené k celkovému počtu odpovědi za danou velikostní skupinu podniků. Z obrázku vyplývá, že výrazně vyšší spokojenost s úrovní dokumentace procesů je ve velkých podnicích, menší u středních a zejména na malých organizacích. To je dáno potřebami, kde velké podniky, vzhledem k vyšší složitosti řízení, jsou nuceny své procesy formalizovat a při větším počtu decentralizovaných poboček a závodů je i standardizovat. Kromě toho velké firmy mají i pro procesně orientované projekty obvykle dostatečné finanční zdroje.

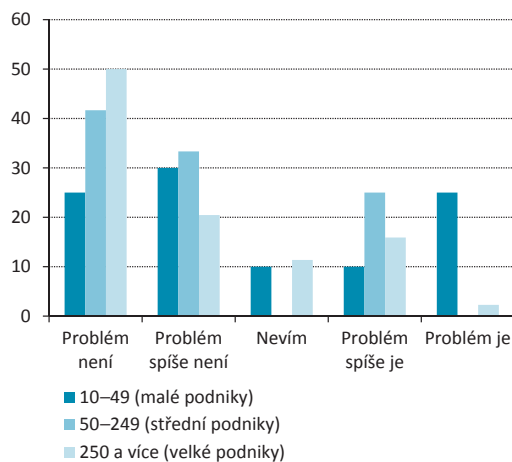
Určitý posun oproti minulým šetřením je v pozitivním posuzování kvality komunikace mezi podnikovými útvary a rovněž v hodnocení zájmu vedení podniků na rozvoji informatiky. Oba tyto aspekty byly v minulosti středem velmi silné kritiky. Zde získané výsledky jsou navíc zajímavé i rozdělením respondentů podle úrovní řízení, kde nejvyšší vedení společností zde má zastoupení pouze ve 12 %, to znamená, že lze vyloučit zkreslení dané touto pozicí respondenta.

Koncepce podnikové informatiky, strategické řízení

Strategické řízení informatiky, formulace její celkové koncepce, architektury a následně i její

Obrázek 5 ▶

Dokumentace podnikových procesů dle velikosti podniku (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

Poznámka: U detailnějších hodnocení podle různých atributů, jako je velikost firmy, působnost apod., zůstal v některých případech nulových počet relevantních odpovědí. Je tomu tak např. u odpovědi 3 nebo 5 v případě středních podniků (viz obrázek 5) a proto na grafu jejich pozice zůstávají prázdné. Totéž platí pro všechny další grafy tohoto typu.

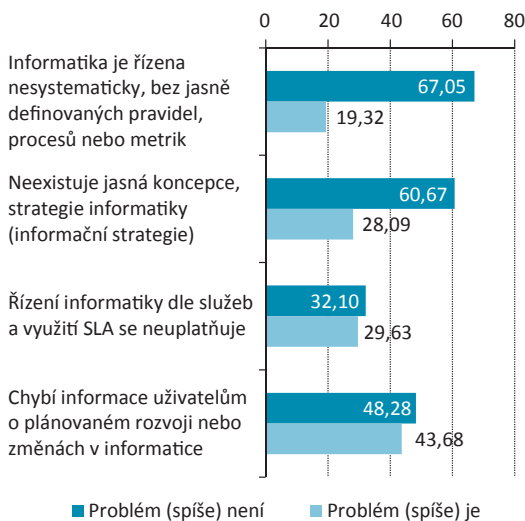
Pramen: Vlastní průzkum.

dodržování nabývá na významu se stoupající složitostí podnikových informačních systémů a její heterogenitou na metodické, aplikační i technologické úrovni. Výsledky hodnocení čtyř dále uvedených otázek dokumentuje obrázek 6.

Kladné hodnocení ve smyslu negace uvedených tvrzení převládá u prvních dvou otázek, které ovšem spolu úzce souvisejí. Většina respondentů, tj. 65, resp. 60 % se domnívá, že jejich podniková

Obrázek 6 ▶

Hodnocení koncepce informatiky (v % odpovědi za skupiny 1 + 2 a 4 + 5 na ose x)

Pramen: Vlastní průzkum.

informatika se řídí systematicky, že je k dispozici strategie informatiky a její celková koncepce. U dalších otázek jsou hodnoty odpovědi téměř vyrovnané. Je ale nutné přiznat, že v případě využití smluv SLA (Service Level Agreement) pro řízení informatiky velká část respondentů (téměř 40 %), odpověděla hodnotou 3 (nevím). To je dáno tím, že povědomí o tomto typu smluv mezi uživatelskou sférou je zatím velmi omezené. Výsledek

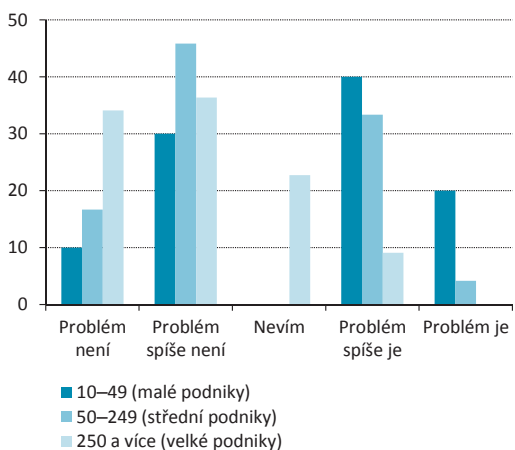
poslední odpovědi představuje oproti minulosti značný pozitivní posun, neboť právě nedostatek informací o změnách v informatice byl ze strany uživatelů vždy velmi silně kritizován.

I v případě této skupiny otázek je třeba některé z nich detailněji analyzovat. Jedná se o výsledky odpovědi na otázku/tvrzení: *Neexistuje jasná koncepce, strategie informatiky (informační strategie) vzhledem k velikosti podniků, jak to dokumentuje obrázek 7.*

I v tomto případě se projevuje výrazně pozitivnější pohled na daný aspekt u velkých i středních podniků oproti malým. To vyplývá z již zmíněné vysoké složitosti těchto informačních systémů, kde existence jasné koncepce je v zásadě předpokladem jejich základní existence. Současně velké podniky disponují často vysoce kvalifikovanými pracovníky, kteří se strategickému řízení speciálně věnují, příp. je to řešeno v kooperaci s externími firmami v rámci outsourcingu.

Obrázek 7 ▶

Hodnocení koncepce informatiky z pohledu velikosti podniků (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

Pramen: Vlastní průzkum.

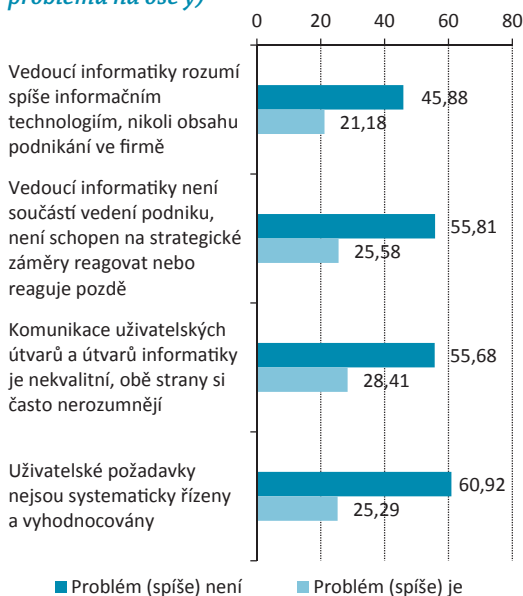
Pozice informatiky v organizaci podniku

Předmětem častých diskusí v teorii i praxi je pozice útvarů informatiky v organizační struktuře podniků a zejména pozice ředitele informatiky (Chief Information Officer – CIO) nejen v řídicí hierarchii, ale i ve vztahu k ostatním odborným útvarům, což je předmětem třetí skupiny otázek. Výsledné odpovědi prezentuje obrázek 8.

V uvedené skupině otázek jednoznačně převládly pozitivní odpovědi a jako skutečné problémy svých podniků je vidělo pouze cca 25 % respondentů. To rovněž dokumentuje zvyšující se úroveň české informatiky a kladný přístup jejich uživatelů k ní. Na druhé straně se i do této oblasti nutně promítá struktura respondentů, v tomto případě lokální působnost jejich podniků. To do-

Obrázek 8 ▶

Pozice informatiky v organizaci (v % odpovědi za skupiny 1 + 2 a 4 + 5 na ose x a jednotlivých problémů na ose y)

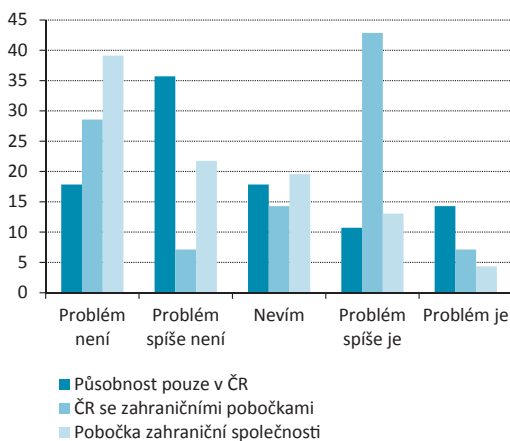

Pramen: Vlastní průzkum.

kládá i detailnější pohled na otázku *Vedoucí informatiky není součástí vedení podniku, není schopen na strategické záměry reagovat, nebo reaguje pozdě*, kde jako skutečný problém to vidí zástupci českých podniků a zejména českých podniků se zahraničními pobočkami (viz obrázek 9).

Obrázek 9 ▶

Pozice vedoucího informatiky v řídicí hierarchii podniku dle lokální působnosti podniku (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

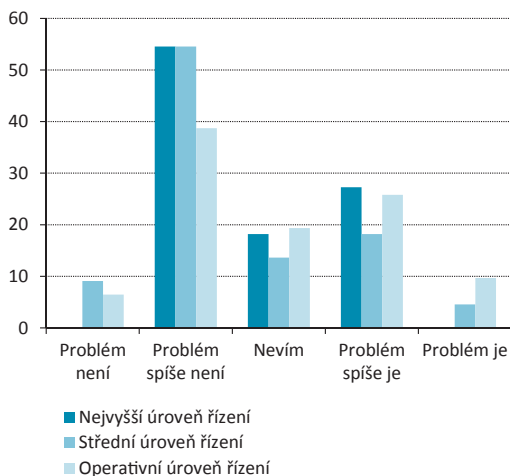
Pramen: Vlastní průzkum.

Naopak hodnocení *Komunikace uživatelských útvarů a útvarů informatiky je nekvalitní, obě strany si často nerozumějí* z pohledu pozice respondenta, které dokumentuje obrázek 10, vykazuje relativně nejsilnější vnímání tohoto problému u pracovníků operativní úrovně řízení, na druhé straně pracovníci nejvyšší a střední úrovně řízení se dívají na tuto oblast řízení informatiky spíše pozitivně.

Z převažujících kladných odpovědí respondentů, včetně jejich detailnějšího rozboru, vyplývá, že i v této oblasti dochází postupně k potřebným posunům a že informatika, i přes různé proklamované kritické soudy, se postupně stává integrační

Obrázek 10 ▶

Hodnocení komunikace uživatelských a informačních útvarů podle pozice respondenta (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

Pramen: Vlastní průzkum.

součástí podnikového řízení. To s sebou přináší i stále silněji zdůrazňované provázání a sladění podnikání a informatiky, často označované jako *Business – IT alignment*. I když v řadě odvětví a podniků je taková představa zatím spíše ve stádiu určitých proklamací, je zřejmé, že většina našich podniků si již tento cíl bere za svůj a postupně pro to vytváří i nezbytné předpoklady.

Řízení kvalifikace vzhledem k informatice

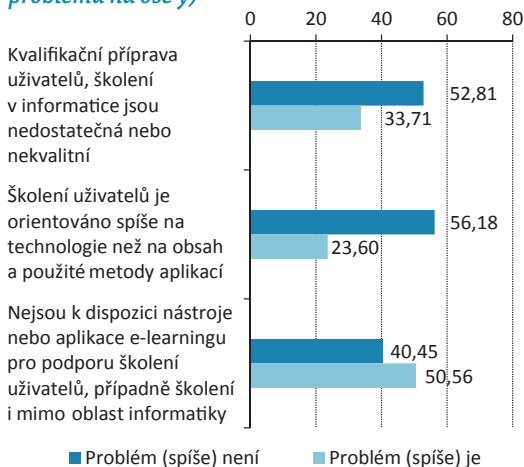
Kvalifikace uživatelů představuje faktor, který často rozhodujícím způsobem ovlivňuje rozsah a úroveň využití aplikací podnikové informatiky. Řešení kvalifikačních programů je a musí být kontinuální proces v souladu s tím, jak se do praxe dostávají nové informační a komunikační technologie a zejména jejich aplikace. Uživatelská kvalifikace pak musí zahrnovat nejen nezbytné technologické, resp. operační znalosti (jak ovlá-

dat příslušný software nebo aplikaci), ale zejména znalosti nových manažerských metod, analytických postupů, principů rozhodovacích aktivit zakotvených v nových informačních aplikacích často vycházejících z nejlepších světových zkušeností, na nichž jsou tyto aplikace založeny. Řízení těchto kvalifikačních problémů bylo dlouhodobě výrazným problémem, minimálně v tom, že jednotlivá školení spíše akcentovala uvedenou operační stránku nových produktů oproti obsahovým a metodickým. Pohled respondentů na tuto stránku informatiky dokumentuje obrázek 11.

I v této skupině převládá kladné hodnocení otázek, i když téměř 35 % respondentů potvrzujících nízkou kvalitu informačních školení v první otázce je stále, s ohledem na význam celé této oblasti, značný. Záporné odpovědi převažují v souvislosti s nedostatkem nástrojů a aplikací e-learningu pro informatiku i mimo ni. Takový pohled se dal očekávat vzhledem k dosavadnímu

Obrázek 11 ▶

Úroveň řízení kvalifikace v informatice za skupiny 1 + 2 a 4 + 5 (v % odpovědi na ose x a jednotlivých problémech na ose y)

Pramen: Vlastní průzkum.

nízkému rozšíření těchto nástrojů, naopak je spíše překvapujících 40 % kladných vyjádření, což dokazuje pozitivní vývoj ve srovnání s minulostí.

Plánování a řízení informatických projektů

Plánování a řízení projektů v informatice má, oproti plánům rozvojových projektů v jiných oblastech podnikových aktivit, specifický charakter. Ten je dán infrastrukturní povahou celé informatiky, která dnes zasahuje naprostou většinu, ne-li všechny podnikové útvary a všechny pracovníky podniku. Informatické projekty, implementace nových aplikací a technologií přináší do života podniků většinou zcela zásadní změny. Implementace projektů i celá škála post implementačních činností má dlouhodobý charakter, což znamená, že i např. vazba podniku a externího dodavatele je plánována a realizována obvykle na velmi dlouhé období (viz Schniederjans a další, 2005).

Projekty ve fázi plánu a jeho schvalování musí navíc řešit mnoho velmi složitých vazeb na úlohy a aplikace již provozované, na projekty aktuálně řešené i na ostatní plánované projekty, zejména ve velkých organizacích, kde se často plánuje a řeší několik projektů najednou.

Z pozice uživatelů nejde o izolované záležitosti, které by byly pouze doménou informatiků, resp. informačních manažerů. Současné projekty si svoji obsahovou podstatou vynucují velmi intenzivní uživatelskou účast na jejich řešení, jejich kvalifikovanou práci při přípravě projektů, v projektových týmech i při nasazování hotových aplikací do provozu. Přitom intenzita a rozsah této uživatelské kooperace stoupá se strategickým významem projektů pro podnik, jako je tomu u řešení business intelligence, aplikací pro řízení vztahů k zákazníkům (Customer Relationship Management – CRM) nebo elektronického podnikání.

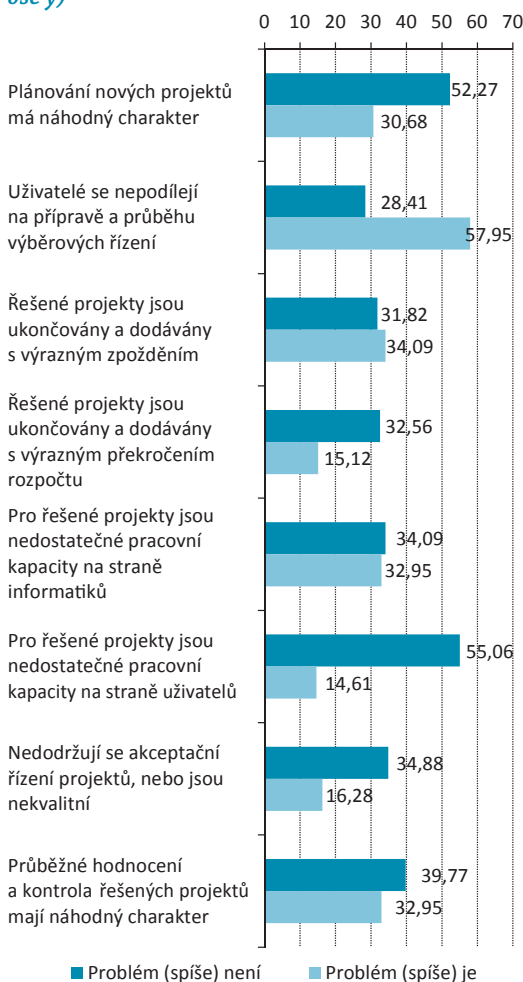
Ze všech uvedených aspektů je proto důležité zjišťovat vztah a přístup uživatelské sféry k pláno-

vání informatických projektů a k jejich řízení. Výsledky odpovědí na skupinu otázek v této oblasti dokumentuje obrázek 12.

Právě u těchto otázek již odpovědi nejsou tak kladné jako v předcházejících skupinách. Pozitivní

Obrázek 12 ▶

Plánování a řízení projektů za skupiny 1+2 a 4+5 (v % odpovědí na ose x a jednotlivých problémů na ose y)

Pramen: Vlastní průzkum.

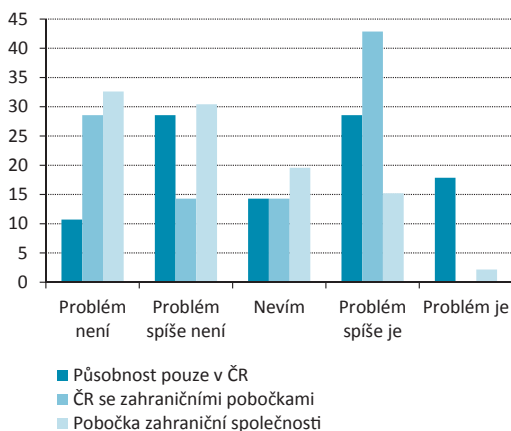
je sice hodnocení systematickosti v plánování nových projektů, ale na druhé straně jako výrazný problém vidí respondenti svou účast na přípravách a realizaci výběrových řízení na dodavatele informatických řešení. Rovněž jako problém se jeví opožděné dokončování projektů podle stanoveného harmonogramu. Ostatní hodnocení jsou téměř vyrovnaná, kromě zcela převažujících vyjádření k nedostatku pracovních kapacit na uživatelské straně. Vzhledem k tomu, že respondenti jsou uživatelé, dalo se takové hodnocení očekávat.

I v případě plánování a řízení projektů je účelný detailnější rozbor dle vybraných atributů podniků. Úroveň plánování a jeho systematickosti podle působnosti podniků ukazuje obrázek 13.

Problém v tomto smyslu nevidí zejména pracovníci poboček nadnárodních společností oproti ryze českým firmám a zejména českým firmám se zahraničními pobočkami. Plánovací mechanismy u velkých zahraničních korporací jsou ve

Obrázek 13 ▶

Úroveň plánování projektů podle lokální působnosti podniků (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

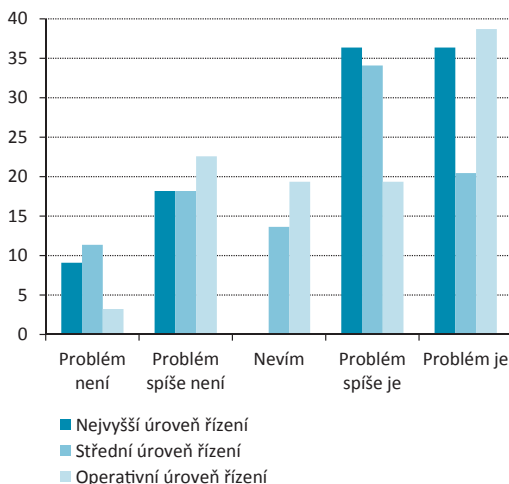
Pramen: Vlastní průzkum.

směs výrazně propracovanější, což je dáno většinou jejich personálními kapacitami a současně velmi tvrdě uplatňovanými standardními metodikami a postupy. Naopak v českých firmách je v tomto kontextu značný potenciál pro zlepšení řízení podnikové informatiky, který je ovšem často závislý na ochotě vedení i informatiků takové metodiky implementovat a dodržovat.

Podíl uživatelů podle pozice respondenta dokumentuje obrázek 14. Negativní hodnocení je patrné na všech úrovních řízení, včetně nejvyšší, což pro efektivní výběr dodavatelů představuje v praxi obvykle závažný problém.

Obrázek 14 ▶

Podíl uživatelů na výběrových řízeních podle pozice respondenta (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

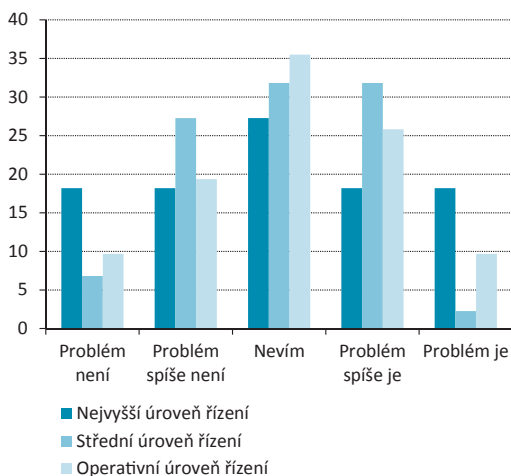
Pramen: Vlastní průzkum.

Jedním z výraznějších problémů, které ukázal souhrnný obrázek 12, bylo dodržování harmonogramu plánovaných a řešených projektů. Proto je účelný i detailnější rozbor z pohledu pozic respondentů v podniku, jak ukazuje obrázek 15.

Obrázek 15 ▶

Zpoždění v dodávkách infromatických projektů dle pozice respondenta (v % odpovědi na ose y a dle typů odpovědi na ose x)

Pramen: Vlastní průzkum.

Na tento problém jsou krajní pohledy nejvyššího vedení podniků, které jsou v tomto případě nejvýznamnější, prakticky vyrovnané. Obrázek rovněž ukazuje nejsilnější skupinu respondentů, která na danou otázku ani nezná odpověď, a to včetně nejvyššího vedení podniků.

V každém případě jsou analýzy přístupů uživatelů na různých úrovních řízení k infromatickým projektům velmi podstatné, neboť, jak již bylo uvedeno na začátku tohoto příspěvku, především uživatelé jsou rozhodujícím faktorem úspěšnosti infromatiky, a to nejen ve fázi užití, ale i její přípravy.

Závěr

Hlavním smyslem tohoto článku bylo vymezit obvyklé problémy spojované s podnikovou infromatikou a na základě uskutečněného průzkumu prezentovat pohledy uživatelské sféry na tyto otázky. Průzkum, který proběhl mezi

90 pracovníky české praxe v období leden–únor 2011, poskytuje aktuální hodnocení podnikové infromatiky, přičemž respondenti zastupovali podniky a organizace o různé velikosti a s různou působností. Článek však poskytl pouze část získaných výsledků, neboť publikace celkového získaného materiálu z dotazníkového šetření by si vyžádala podstatně důkladnější rozbor dané problematiky.

Výsledky průzkumu z dotazníkového šetření lze hodnotit celkově jako pozitivní; pouze v několika dílčích otázkách převládalo kritické hodnocení potvrzující již existující problémy. Získané výsledky lze souhrnně vyjádřit následujícími charakteristikami:

- v průzkumu byly zastoupeny většinou velké podniky (cca 50 %) a podniky působící jako pobočky nadnárodních korporací (nad 50 %), kde úroveň infromatiky je přece jen na vyšší úrovni ve srovnání s průměrem, což dokázaly i dílčí analýzy podle výše uvedených charakteristik,
- v podnikové infromatice jsou vidět za poslední léta výrazné pozitivní posuny ve vybavenosti podniků, jak na technologické, tak na aplikační úrovni, což potvrdily v následných diskusích názory jednotlivých respondentů,
- dochází k postupnému sladování systémů řízení a možností infromatiky, což je patrné např. v úrovni dokumentace podnikových procesů, v lepší komunikaci uživatelských a infromatických útvarů, v lepší pozici infromačních manažerů v řídicí hierarchii podniků atd.; je ale nutné přiznat, že tyto pozitivní posuny jsou vlastní spíše velkým, případně středním podnikům,
- na druhé straně existuje značný potenciál zlepšení v plánování infromatických projektů, v jejich řízení a dodržování sta-

nového harmonogramu a rozpočtu, v motivaci uživatelů na rozvoji informatiky a zejména jejich aplikací, které provozují a využívají,

- základní prostředky, kancelářský software, internetové nástroje, některé dílčí aplikace se staly podstatně ekonomicky i technologicky dostupnějšími pro běžné uživatele, což znamená především zkvalitňování jejich vztahu k informatice jako celku a lepší

orientaci a pochopení i rozsáhlejších informačních systémů a aplikací.

Na druhé straně i poměrně silně zastoupené odpovědi ve smyslu potvrzení existujících problémů představují určitý potenciál zkvalitňování především řízení informatiky. Ten lze hledat zejména v oblasti zkvalitňování kooperačních vazeb informatických a uživatelských útvarů, v oblasti rozvoje informatické kvalifikace, v oblasti plánování a vyhodnocování projektů. ■

LITERATURA

- BASL, J., BLAŽIČEK, R.: *Podnikové informační systémy*. Praha: Grada 2008. ISBN 978-80-247-2279-5.
- BRUCKNER, T.: Kdo odpovídá za definici požadavků na ICT služby a jaká SLA jsou definována v podnicích ČR – výsledky průzkumu. *Systémová integrace*, 2010, č. 4. str. 125–147. ISSN 1210-9479.
- CARDA, A., KUNSTOVÁ, R.: *Workflow – nástroj manažera pro řízení podnikových procesů*. Praha: Grada 2003. ISBN 80-247-0666-0.
- DOUCEK, P., NOVOTNÝ, O., PECÁKOVÁ, I., VOŘÍŠEK, J.: *Lidské zdroje v ICT*. Praha: Pbtisk Příbram 2008. ISBN 978-80-86946-51-1.
- GÁLA, L., POUR, J., ŠEDIVÁ, Z.: *Podniková informatika*. Praha: Grada 2009. ISBN 987-80-247-2615-1.
- POUR, J., VOŘÍŠEK, J.: Výsledky průzkumu řízení informatických služeb v ČR. *Systémová integrace*, 2007, č. 2, str. 28–41. ISSN 1210-9479.
- POUR, J.: K průzkumu vlivu ICT na výkonnost organizace. *Systémová integrace*, 2008, č. 2, str. 55–70. ISSN 1210-9479.
- SCHNIEDERJANS, M. J., HAMAKER, J. L., SCHNIEDERJANS, A. M.: *Information Technology Investment: Decision-Making Methodology*. New Jersey: World Scientific 2005. ISBN-10: 9812386955.
- SODOMKA, P., KLČOVÁ, H.: *Informační systémy v podnikové praxi (2. aktualizované a rozšířené vydání)*. Brno: Computer Press 2010. ISBN 978-80-251-2878-7.
- SYNEK, M. a kol.: *Podniková ekonomika*. Praha: C. H. Beck 2002. ISBN 80-7179-736-7.
- UČEŇ, P.: *Zvyšování výkonnosti firmy na bázi potenciálu zlepšení*. Praha: Grada 2008. ISBN 978-80-247-2472-0.
- VOŘÍŠEK, J. a kol.: *Principy a modely řízení podnikové informatiky*. Praha: Oeconomia 2008. ISBN 978-80-245-1440-6.

BUSINESS INFORMATICS IN THE VIEW OF USERS

Doc. Ing. Jan Pour, CSc.

ABSTRACT

The Center of Economic Studies carried out a survey in the field of business informatics among 90 respondents in the Czech Republic in 2011. This survey was focused primarily at the IS/ICT management, approaches to its innovations and economic topics related to business and business informatics. The survey offered many interesting answers and views from the representatives of the Czech practice on the current issue of development and operation modes of informatics. The paper summarizes the survey's content and its orientation and some of its selected results. The paper demonstrated generally positive views of users on the state of art of the information systems in practice. On the other hand, it identified some critical aspects mainly in the project portfolio planning and management that needed to be solved in the future.

KEYWORDS

Business informatics, competitiveness, survey, IS/IT management, business informatics applications, investments into informatics, information strategy.

JEL CLASSIFICATION

M10, C88

Příloha 1: Dotazník průzkumu

Problémy podnikové informatiky

Cílem průzkumu je zjištění a porovnání názorů zejména uživatelů na aktuální problémy informatiky a její reálný vztah k výkonnosti organizace.

Základní pravidla průzkumu:

- průzkum je zcela anonymní
- odpovědi jsou pouze typu A/N nebo ve škále (0–5) – viz dále
- jsou vítané i neúplně vyplněné dotazníky.

Id.	Otázka	
A	Charakteristika respondenta	
A.1	Velikost podniku, počet zaměstnanců:	X
	0–49	
	50–249	
	250 a více	
A.2	Odvětvová orientace podniku	X
	Banky a pojišťovny	
	Telekomunikace	
	Utility (elektrina, voda, plyn)	
	Veřejná správa a obrana	
	Doprava a skladování	
	Kultura a rekreace	
	Maloobchod	
	Obchod s nemovitostmi	
	Stavebnictví	
	Školství	
	Těžební průmysl	
	Ubytování a stravování	
	Velkoobchod	
	Výroba	
	Zdravotnictví	
	Zemědělství, lesnictví a rybářství	
	Ostatní	
A.3	Působnost	X
	Původní, ryze česká firma bez poboček v zahraničí	
	Původní česká firma, nyní s pobočkami v zahraničí	
	Součást (pobočka) nadnárodní společnosti	

A.4	Pozice respondenta	X
	Člen nejvyššího vedení firmy	
	Člen střední úrovně vedení, podnikový specialista	
	Operativní řízení, administrativa	
	Pracovník (podnikové) informatiky	
	Doprava a skladování	
A.5	Provozované a využívané aplikace	X
	ERP (celopodniková transakční aplikace)	
	Podpora pracovních skupin (groupware)	
	Řízení pracovních toků (workflow)	
	Správa dokumentů	
	Správa webového obsahu	
	Elektronický obchod (e-shop, e-mall)	
	Elektronické zásobování (e-procurement, EDI, XML aplikace)	
	Elektronická tržiště (využívání externích tržišť)	
	APS/SCM (řízení dodavatelských řetězců)	
	VMI (dodavatelem řízené zásoby)	
	Mobilní obchodování	
	Business intelligence (datový sklad, datová tržiště, manažerské aplikace)	
	Řízení výkonnosti firmy (CPM)	
	Dolování dat (data mining)	
	CRM (řízení vztahů se zákazníky)	
	SRM (řízení vztahů k dodavatelům)	
	Aplikace e-governmentu (daně, pojištění...)	
	Speciální aplikace pro daný podnik (jaké):	
A.6	Velikost útvaru(ů) informatiky v počtu pracovníků	X
	0	
	1 - 10	
	11 - 100	
	více než 100	

B Problémy podnikové informatiky

Možnosti odpovědí

Škála: 5: zcela souhlasí, 4: spíše souhlasí, 3: nevím, nemohu se vyjádřit

2: spíše nesouhlasí, 1: zcela nesouhlasí, 0: nezodpovězeno

Z každého bloku (B1 –B5) zakroužkujte, prosím, **3 klíčové problémy**

B.1	Řízení firmy a informatiky	Body
	Řízení firmy:	
	Podnikové procesy nejsou dokumentovány nebo pouze rámcově bez efektivního využití	
	Komunikace mezi podnikovými útvary (horizontálně, vertikálně) je velmi problematická a neefektivní	
	Ze strany managementu firmy není dostatečný zájem na zvyšování kvality, výkonnosti a inovacích informatiky	
	Uživatelé nejsou nijak motivováni na efektivním využití a případném rozvoji informatiky podniku (účasti na projektech apod.)	
	Koncepce řízení informatiky:	
	Informatika je řízena nesystematicky, bez jasně definovaných pravidel, procesů nebo metrik	
	Neexistuje jasná koncepce, strategie informatiky (informační strategie)	
	Řízení informatiky dle služeb a využití SLA se neuplatňuje	
	Chybí informace uživatelům o plánovaném rozvoji nebo změnách v informatice	
	Organizace, útvar informatiky	
	Vedoucí informatiky rozumí spíše informačním technologiím, nikoli obsahu podnikání ve firmě	
	Vedoucí informatiky není součástí vedení podniku, není schopen na strategické záměry reagovat nebo pozdě	
	Komunikace uživatelských útvarů a útvarů informatiky je nekvalitní, obě strany si často nerozumějí	
	Uživatelské požadavky nejsou systematicky řízeny a vyhodnocovány, informace o přijetí nebo odmítnutí požadavku se neposkytují nebo pouze občas	
	Řízení kvalifikace	
	Kvalifikační příprava uživatelů, školení v informatice jsou nedostatečná nebo nekvalitní	
	Školení uživatelů je orientováno spíše na technologie než na obsah a použité metody aplikací	
	Nejsou k dispozici nástroje nebo aplikace e-learningu pro podporu školení uživatelů, případně školení i mimo oblast informatiky	
	Nástroje nebo aplikace e-learningu jsou k dispozici, ale nevyužívají se	
B.2	Plánování a řízení projektů	Body
	Plánování nových projektů má náhodný charakter, jejich příprava a zadání nejsou konzultovány s uživateli	
	Uživatelé se nepodílejí nebo pouze minimálně na přípravě a průběhu výběrových řízení na dodavatele jednotlivých částí informačního systému	
	Řešené projekty jsou ukončovány a dodávány s výrazným zpožděním	
	Řešené projekty jsou ukončovány a dodávány s výrazným překročením rozpočtu	
	Pro řešené projekty jsou nedostatečné pracovní kapacity na straně informatiků	
	Pro řešené projekty jsou nedostatečné pracovní kapacity na straně uživatelů	
	Nedodržují se akceptační řízení projektů nebo jsou nekvalitní	
	Průběžné hodnocení a kontrola řešených projektů mají náhodný charakter, s minimální účastí uživatelů	

B.3	Aplikace informatiky (jsou vítány názory na celý informační systém nebo stačí zkušenosti s aplikací, kterou osobně využíváte)	Body
	Funkcionalita: Poskytovaná funkcionalita využívaných aplikací je nedostatečná, resp. nepokrývá specifikované požadavky Využívané aplikace jsou zatíženy značným množstvím funkčních chyb, případně výpadků. Problémem je sdílení nebo předávání informací mezi jednotlivými aplikacemi, resp. různými úlohami řízení, resp. různými útvary Promítání požadovaných změn do funkcionality aplikací je zdlouhavé a nekvalitní Aplikace opožděně reagují na legislativní změny	
	Provoz: U využívaných aplikací je problémem nepřiměřeně dlouhá doba odezvy u standardních nebo nejčastějších úloh Komunikace s provozovanými aplikacemi je velmi složitá a pro uživatele neprůhledná Uživatelská dokumentace k provozovaným aplikacím (tištěná nebo on-line) je nekvalitní nebo neúplná Problém je v zajištění bezpečnosti provozovaných aplikací a databází	
	Specifické funkce a informace: Nejsou pokryty specifické požadavky uživatelů vzhledem k danému charakteru podnikání firmy Nejsou k dispozici potřebné kvalitní informace analytického nebo plánovacího charakteru pro rozhodování Nejsou k dispozici kvalitní informace o obchodních partnerech, zejména o zákaznících Obchodním partnerům nejsou poskytovány kvalitní informační služby Dokumenty podniku nejsou uchovávány efektivně, vesměs decentralizovaně, s obtížnými možnostmi přístupu a vyhledávání	
B.4	Ekonomika informatiky	Body
	Náklady: Náklady na informatiku se systematicky neřídí a nejsou periodicky vyhodnocovány Náklady na informatiku jsou, vzhledem k poskytovaným službám, neúměrně vysoké Náklady na informatiku nejsou alokovány na jednotlivé útvary	
	Efekty: Informatika má v podniku pouze provozní charakter, není zdrojem konkurenceschopnosti nebo konkurenčních výhod Efekty informatiky, zejména aplikací, se nesledují ani nevyhodnocují Odhad možných efektů není součástí plánů projektů	
B.5	Outsourcing, vztahy s dodavateli	Body
	Outsourcing: Outsourcing rozvoje (řešených projektů) se nevyužívá v dostatečné míře nebo je využíván neefektivně Outsourcing provozu se nevyužívá v dostatečné míře nebo je využíván neefektivně Modely typu SaaS nebo ASP se nevyužívají	
	Dodavatelé: Kvalita poskytovaných služeb našimi dodavateli v informatice je vesměs velmi nízká Problémem ve vztahu k dodavateli jsou nekvalitně nastavené smlouvy S dodavateli projektů je vesměs špatná komunikace z pohledu znalostí podnikových procesů a podstaty našeho podnikání	

Reakce EU na finanční krizi a problémy ekonomické koordinace

Ing. Václav Žďárek, MSc.

Stále ještě probíhající finanční (a ekonomická) krize se odrazila v mnoha oblastech národních i nadnárodních ekonomik. Evropská unie reagovala řadou opatření, která směřovala na posílení důvěry a stability finančního systému i národních ekonomik, jež se dostaly do potíží. Většina těchto opatření byla ad hoc rázu, tj. byla zaměřena na aktuálně vynořivší se problémy. V současné době, kdy se již vyskytují známky ekonomického oživení a návratu k normálu, je zapotřebí zamyslet se nad danými opatřeními a jejich relevancí pro budoucí vývoj. Budou-li považována za klíčová, je nutné je buď ponechat (je-li to možné) nebo změnit do podoby, která by byla všeobecně aplikovatelná (např. otázky související s regulací nebo finanční stabilitou). Stále je však třeba mít na paměti, že díky rozporuplným informacím založeným na ekonomických statistikách, není zcela jasné, zda bylo dosaženo dna krize a hlavní problémy byly vyřešeny.

Obsah a cíle roční zprávy

EU se rozhodla reagovat nejen v oblasti aktivních opatření, která byla a jsou realizována, ale i v rovině hospodářsko-politické koordinace, jež doposud zaostává za ekonomickou integrací. Proto byla v lednu 2011 publikována první zpráva – Annual Growth Survey (AGS, Roční zpráva o ekonomickém růstu), která pokrývá vybrané oblasti související s ekonomickou koordinací na úrovni zemí EU.

Cílem AGS je monitorovat vývoj jak na úrovni jednotlivých členských států, tak na úrovni celé EU,

a to s důrazem na tři vybrané oblasti, které souvisí s projektem Evropa 2020 a zahrnují:

- opatření podporující růst,
- politiky trhu práce směřující k vyšší zaměstnanosti,
- fiskální stabilizace vedoucí k vyšší makroekonomické stabilitě.

Agenda Evropa 2020 je projektem, který se EU a jednotlivé členské státy rozhodly realizovat, a to za účelem: „pomoci Evropě zotavit se po krizi a vyjít z ní silnější, a to jak na národním, tak mezinárodním poli.“ (viz EC, 2011, s. 3) K tomuto účelu je zapotřebí mobilizovat řadu prostředků a též zajistit koordinaci národních a nadnárodních reformních programů, pokrývajících tři výše uvedené oblasti. Evropská rada na svém zasedání v červnu 2010 přijala koncept Evropského semestru, který by měl napomoci koordinaci makroekonomických politik a strukturálních reforem v rámci Agendy Evropa 2020. Struktura Evropského semestru je taková, že v první polovině roku, kdy členské země poskytují údaje pro hodnocení fiskální politiky v rámci Paktu stability a růstu a Evropy 2020, může dojít ke sladění, koordinaci a změnám vedoucím k doporučením, která mohou být použita při přípravě rozpočtů na další období. Tím by mělo dojít k posílení ex ante koordinace v rámci zemí EU a teoreticky by EU měla možnost získat informace o vývoji národních ekonomik, včlenit je do nadnárodních opatření a členské země by měly reflektovat vývoj v nadnárodním celku

v rámci svých hospodářsko-politických opatření v následujícím období (roce).

Tato nová forma koordinace bude znamenat, že Komise bude prezentovat hodnocení hlavních výzev pro EU v rámci AGS zprávy, a to včetně doporučení, která by měla být realizována. Vybaveno těmito informacemi bude probíhat jarní zasedání Evropské rady, které bude poskytovat indikace hlavních výzev pro další období. Jednotlivé členské země poté připraví střednědobé fiskální cíle v rámci Stabilizačních (konvergenčních) zpráv a v Národních programech reformy vymezí opatření nutná k realizaci pro dosažení cílů v rámci agendy Evropa 2020 a řešení problémů brzdících růst. Toto vše by se mělo odehrát do poloviny dubna daného roku, aby Komise mohla v poslední fázi semestru navrhnout zemím specifická doporučení ještě před letními měsíci, a to tak, aby tato mohla být reflektována při přípravách rozpočtů na další rok.

Je zřejmé, že tři výše vybrané oblasti a cíle v nich stanovené budou muset být zasazeny do širšího kontextu, protože potřebná reakce jednotlivých zemí bude odlišná v závislosti na ekonomické situaci dané země a externím prostředí. Nedílnou součástí opatření navrhovaných k realizaci by měla být i revize stávajícího fondu EFSF (European Financial Stability Facility, vytvořeného k 9. květnu 2010), který je určen na pomoc zemím (eurozóny), jež mají problémy. Komise předpokládá, že konečným výsledkem kolem roku

2013 bude nový mechanismus ESM (European Stability Mechanism),¹ jenž bude sloužit jako základ pro koordinaci hospodářských politik v rámci EU (detailněji viz níže).²

Problémy a překážky na cestě k dosažení cílů v rámci tří výše uvedených oblastí jsou obsaženy v deseti základních tematických oblastech (na úrovni EU), kterými jsou:³

- a) implementace fiskální konsolidace reflektující potřebu zdravých veřejných financí pro ekonomický růst (nutnost dodržovat pravidla SGP – Pakt stability a růstu, nutnost změnit daňovou strukturu směrem k méně distorzním daním, resp. daňovým základům);
- b) eliminace makroekonomických nerovnováh (např. vnější zadlužení a (výrazně) negativní saldo platební bilance);
- c) zajištění stability finančního sektoru (a to díky vzniku nadnárodní regulační autority – ESA a implementaci pravidel BASEL III);
- d) zatraktivnění stavu zaměstnanosti před nezaměstnaností (např. pomocí daňových stimulů);
- e) reforma penzijního systému jdoucí ruku v ruce s fiskálními opatřeními, aby oba dva systémy byly na udržitelné bázi (a to i s ohledem na stárnutí populace, zvyšující se střední délku života a další demografické tendence);
- f) reforma sociálního systému, podporující zaměstnanost (tj. aby se vyplatilo pracovat a po-

¹ *Vznik a náhrada EFSF pomocí ESM v roce 2013 byla odsouhlasena vrcholnými představiteli zemí EU na zasedání na konci března 2011. Současně byly navýšeny prostředky pro EFSF. Dalším přijatým opatřením je tzv. Euro pakt plus zavádějící další opatření pro země používající euro (koordinace hospodářských politik např. v podobě restrikcí pro růst mezd, umožňující ovšem přístup k nouzovým formám financování po červnu roku 2013 poté, co vstoupí dohoda v účinnost a EFSF přestane fungovat). Třebaže některé země se rozhodly nepodílet se na chodu (ČR, Maďarsko, Švédsko a Velká Británie), jiné nepoužívající euro se k mechanismu připojí (např. Dánsko nebo Polsko) (viz 'Euro-plus pact' divides non-eurozone members). EurActiv.com. March 2011. Dostupné z <http://www.euractiv.com/en/euro-finance/euro-plus-pact-divides-non-eurozone-members-news-503526>.*

² *Diskuse problémů spojených s navrženým řešením viz Micossi (2011).*

³ *Body ad a) – c) se vztahují k podpoře růstu, body ad d) – g) k trhu práce, zbývající k dlouhodobé růstové perspektivě.*

dařilo se tak nezaměstnané opětovně navrátit do ekonomicky aktivního života, a to jak na zaměstnanecké, tak sebezaměstnanecké bázi, např. formou reformy vyplácených podpor více reflektující ekonomický cyklus);

- g) hledání rovnováhy mezi flexibilitou a garancí sociálního statutu (zjednodušeným uznáváním formální kvalifikace, odlišnými typy pracovních kontaktů);
- h) plné využívání potenciálu plynoucího z jednotného trhu (tj. odstranění bariér pro podnikání, které nejsou opodstatněné, zlepšení situace v případě služeb, např. pomocí jednotných podmínek pro podnikání, celní a daňovou harmonizací vyplývající z mezinárodních smluv a dohod);
- i) zatraktivnění podmínek pro soukromý kapitál (zvýšení role soukromého kapitálu pro prioritní oblasti, např. ICT);
- j) důraz na efektivní využívání zdrojů energie (podpora obnovitelných zdrojů, technologií využívajících efektivněji energii).

Velmi problematickými ale budou konkrétní způsoby realizace těchto cílů. Především je zapotřebí vymanit se z bludného kruhu daného nízkou růstovou dynamikou a růstem veřejného zadlužení, který nyní hrozí řadě zemí EU. K tomu by měl napomoci i nový mechanismus založený na AGS zprávách. Dalším mechanismem ekonomické koordinace budou národní programy reforem (National Reform Programmes), které by měly zohlednit individuální odlišnosti v implementaci a prostředcích pro dosažení stanovených cílů (s ohledem na konvergenční programy nebo programy stability zpracovávané jednotlivými

státy každý rok). Rovněž Komise bude navrhopat opatření, která by měla posloužit Radě při přípravě konzistentních (s ohledem na růst a fiskální politiku) doporučení pro jednotlivé státy. Ty by měly být zohledněny při přípravě rozpočtu na rok 2012 a v dalších letech a při realizaci opatření podporujících růst.

Důležité je, aby výsledkem bylo dosažení takové situace, kdy (zdravá) fiskální politika může podporovat ekonomický růst bez hrozby vzniku nadměrného zadlužení, a to prostřednictvím „správného“ složení veřejných příjmů a výdajů. I když další možnosti jsou obchodní toky stimuluující proexportně zaměřené sektory v dané ekonomice a v návaznosti na ně i ostatní, zde je situace složitější, a to z důvodu jejich citlivosti na externí vývoj.⁴ Druhá možnost je více závislá na vnějších faktorech a tedy obtížněji predikovatelná. A to i v případě, že vývoz stojí především na kvalitě a ne jen na cenové konkurenceschopnosti, tj. stávající zlepšení světové ekonomické situace by mělo být dostatečné pro nastartování nové dynamiky.⁵

Struktura v detailním pohledu

Jaké jsou hlavní problémy, které byly identifikovány v první zprávě AGS, a jaká opatření by měla být přijata v jednotlivých oblastech?

Klíčovým faktorem je, aby se ekonomiky vyvarovaly vzniku scénáře známého z Japonska z 90. let minulého a počátku nového století nebo meziválečného období, tj. nulového nebo nízkého tempa růstu a růstu veřejného zadlužení a omezení dopadů na trh práce (nebezpečí růstu přirozené a dlouhodobé míry nezaměstnanosti). Doporučením je realizace reforem, které povedou k obnově

⁴ Jde o to, že mohou snadno být postiženy krizí.

⁵ I když, jak ukazují ekonomické analýzy (viz poslední vydání WEO MMF z října 2010), stávající krize vedla díky kombinaci faktorů a současnému dopadu na velkou většinu zemí světa k situaci, kdy standardní doporučení a metody „lечения“ nemusí fungovat.

fungování trhu a podpoří soukromou iniciativu (investice vedoucí k vyšší zaměstnanosti).

Dále je to provázanost opatření na úrovni EU⁶ a národních států, které by měly směřovat k dosažení cílů agendy Evropa 2020, a to včetně opatření a nástrojů v rámci rozpočtu EU, podpory jednotného trhu EU a mezinárodního obchodu. Pro podporu růstu v rámci celé EU se Komise hodlá zaměřit na vybrané oblasti, které mohou být snadno doprovázeny opatřeními národních států. Důraz je přitom kladen na taková opatření, která by měla přinést výsledky v krátkém a středním období. Jde o následující oblasti:

- **jednotný trh** (harmonizace daní a daňových základů, omezení dvojího zdanění, atd.), podpora transakcí překračujících národní hranice (právní normy, e-commerce a digitalizace);
- **služby** (důraz na realizaci opatření v direktivě směřující na konkurenční prostředí, regulaci a strukturální reformy);
- **veřejné zakázky** (důraz na efektivnost a hospodárnost);
- **infrastruktura** (podpora technické infrastruktury a obnovitelných zdrojů energií) s **důrazem na technologie včetně informačních a komunikačních technologií (ICT)**;
- **podpora konkurence v dopravě a energetickém sektoru**, které by měly vést jak k mikro-, tak makroekonomickým efektům díky vyšší efektivnosti transakcí;
- **finanční služby** (přeshraniční přístup ke kapitálu, podpora soukromého kapitálu financujícího projekty, např. formou venture capital).

První kroky na cestě k Evropě 2020

Jedním z opatření, které by mělo vést k realizaci pěti cílů v rámci agendy Evropa 2020, jsou i Národní reformní programy. Jejich první verze byly zpracovány na podzim 2010 (určení národních cílů a strategií pro jejich dosažení). Cíle jsou stanoveny volenými představiteli jednotlivých zemí, měly by tedy být v takové podobě, aby byly implementovatelné (tj. realizovatelné). Protože existuje nebezpečí příliš nízkých cílů, které nepovedou k dosažení cílů na úrovni celé EU, mělo by dojít k vyhodnocení výsledků v roce 2014 s případnou (dodatečnou) úpravou. V řadě případů nebyly cíle prozatím přesně kvantifikovány, ale např. byly stanoveny v určitém pásmu s tím, že přesné hodnoty pro národní země musí být prezentovány v dubnu 2011 (viz tabulka 1).

Analýza jednotlivých cílů

V dalším textu jsou podrobněji uvedeny jednotlivé cíle v rámci Agendy Evropa 2020 se specifikací cílů a stručným zhodnocením aktuální situace vzhledem k předběžným cílům stanoveným jednotlivými členskými státy EU. V zásadě jde o shodné cíle, které již měly být dosaženy v rámci předchozích snah do roku 2010, avšak z různých příčin tomu doposud tak nebylo, a které jsou dále doplněné o další reflektující výzvy považované EU za důležité.

A. V oblasti zaměstnanosti je cílem 75% zaměstnanost pro 20–64leté v roce 2020, a to podporou vyšší participace mladších a starších ročníků, málo kvalifikovaných pracovníků a legálních migrantů. Před krizí byly hodnoty EU v této oblasti nižší než v USA

⁶ Mezi sedm klíčových strategií, které byly prezentovány na konci ledna 2011 a vzhledem k své neustálenosti jsou uvedeny jak v původním názvu, tak českém překladu, patří: Digital Agenda for Europe (Digitální Evropa), Youth on the Move (Mladí v pohybu), Innovation Union (Inovativní Unie), Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era (Integrovaná průmyslová politika pro éru globalizace), An Agenda for New Skills and Jobs (Agenda pro nové dovednosti a pracovní místa), A European Contribution towards Full Employment (Evropský příspěvek k plné zaměstnanosti), A European Platform against Poverty and Social Exclusion (Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení).

Tabulka 1 ▶

Přehled hlavních cílů pro agendu Evropa 2020

	Míra zaměstnanosti (%)	V&V (% HDP)	Emise ¹⁾	Obnovitelné energie (%)	Efektivnost ²⁾	Drop-outs ³⁾ (%)	Terciární vzdělávání (%)	Redukce chudoby (tis. osob) ⁴⁾
AT	77,00–78,00	3,76	-16,00	34,00	7,20	9,50	38,00 ⁵⁾	235,00
BE	71,00–74,00	2,60–3,00	-15,00	13,00	Cíl nestanoven	9,50–10,00	46,00–48,00	330,00–380,00
BG	76,00	1,50	20,00	16,00	3,20	11,00	36,00	260,00 (500,00)
CY	75,00–77,00	0,50	-5,00	13,00	0,46	10,00	46,00	18,00
CZ	75,00	2,70	9,00	13,00	Cíl nestanoven	5,50	32,00	30,00
DE	75,00	3,00	-14,00	18,00	37,70	< 10,00	42,00 ⁶⁾	330,00–660,00
DK	78,50	3,00	-20,00	30,00	Cíl nestanoven	< 10,00	40,00	22,00
EE	76,00	3,00	11,00	25,00	0,49 ⁷⁾	9,50	40,00	49,50
EL	70,00	2,00	-4,00	18,00	5,40	10,00	32,00	450,00
ES	74,00	3,00	-10,00	20,00	25,20	15,00	44,00	Cíl nestanoven
FI	78,00	4,00	-16,00	38,00	4,21	8,00	42,00	150,00
FR	75,00	3,00	-14,00	23,00	43,00	9,50	50,00	1 600,00 ⁸⁾
HU	75,00	1,80	10,00	13,00	Cíl nestanoven	10,00	30,30	450,00–500,00
IE	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven	-20,00	16,00	2,75	8,00	60,00	186,00
IT	67,00–69,00	1,53	-13,00	17,00	27,90	15,00–16,00	26,00–27,00	2 200,00
LT	72,80	1,90	17,00	23,00	0,74 ⁷⁾	9,00	40,00	170,00
LU	73,00	2,60	5,00	11,00	0,19 ⁷⁾	< 10,00	40,00	3,00
LV	73,00	1,50	-16,00	40,00	0,67	13,40	34,00–36,00	121,00
MT	62,90	0,67	14,00	10,00	0,24	29,00	33,00	6,56
NL	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven	1,00	14,00	Cíl nestanoven	... ⁹⁾	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven
PL	71,00	1,70	19,00	15,00	13,60	4,50	45,00	1 500,00–2 000,00
PT	75,00	2,70–3,30	-17,00	31,00	Cíl nestanoven	10,00	40,00	200,00
RO	70,00	2,00	4,00	24,00	10,00	11,30	26,70	580,00
SE	80,00	4,00	13,00	49,00	Cíl nestanoven	10,00	40,00–45,00	Cíl nestanoven
SI	75,00	3,00	17,00	25,00	Cíl nestanoven	5,10	40,00	40,00
SK	71,00–73,00	0,90–1,10	5,00	14,00	1,08 ⁷⁾	6,00	30,00	170,00
UK	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven	-16,00	15,00	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven	Cíl nestanoven	... ¹⁰⁾
Odhad EU	72,40–72,80	2,70–2,80	-20,00 ¹¹⁾	20,00	n.a.	10,50	37,30	... ¹²⁾
Cíle EU	75,00	3,00	-20,00 ¹¹⁾	20,00	20,00 ¹³⁾	10,00	40,00	20 000,00

Poznámka: Konečná verze cílů bude stanovena v NRP v dubnu 2011. ¹⁾ Cíle pro redukci emisí ve srovnání s úrovní roku 2005 (národní cíle jsou stanoveny v Rozhodnutí 209/406/EC). Emise v rámci systému povolenek by měly být sníženy o 21 % ve srovnání s úrovní roku 2005, celkové emise o 20 % ve srovnání s rokem 1990. ²⁾ Redukce spotřeby energie v Mtoe (hodnota může odrážet výchozí rok, pro který jsou úspory odhadovány). ³⁾ Osoby, které nedokončí žádný vzdělávací cyklus. ⁴⁾ Odhadnutý příspěvek k cíli EU. ⁵⁾ Včetně ISCED 4a, která je v současnosti přibližně na 12 %. ⁶⁾ Včetně ISCED 4, která je v současnosti přibližně na 11,4 %. ⁷⁾ Pouze pro konečnou spotřebu. ⁸⁾ Do roku 2015. ⁹⁾ Redukce počtu na 25 tis. (tj. na 9 %). ¹⁰⁾ Existuje cíl pro dětskou chudobu. ¹¹⁾ Ve srovnání s úrovní roku 1990. ¹²⁾ V původním dokumentu nespecifikováno. ¹³⁾ Zvýšení energetické účinnosti.

Pramen: EC (2011), vlastní úprava.

a Japonsku. Krize se odrazila v podobě výrazného zhoršení tohoto ukazatele. S ohledem na stárnutí populací evropských zemí je klíčové, aby se podařilo dosáhnout vyšší participace a nedošlo k omezení potenciálu ekonomického růstu. Stávající národní cíle by při jejich splnění vedly k hodnotě blížíci se 73 % pro celou EU, tj. pod úrovní cíle.

- B. Na výzkum a vývoj** by měla připadnout částka ve výši 3 % HDP (soukromé i veřejné zdroje). Stávající cíle stanovené jednotlivými státy jsou na úrovni 2,7–2,8 % HDP, což je vzhledem k situaci veřejných financí velmi dobrý start.
- C. Energetika a životní prostředí** má za cíl zvýšení podílů obnovitelných zdrojů energií na 20 % spotřeby EU, snížení emisí ve srovnání s rokem 1990 o 20 %, resp. 30 % v příznivém případě, a zvýšení efektivity využívání energií o 20 %. Zatímco efektivnost a emise již v určité podobě byly sledovány, efektivnost představuje velmi závažný problém, i když právě může být optimálním způsobem, jak snížit emise a zlepšit konkurenceschopnost ekonomiky.
- D. V oblasti vzdělání a trainingu** je cílem snížení počtu studentů předčasně opouštějících školy (< 10 % mezi 18–24letými), a > 40 % osob mezi 30–34 lety s terciárním vzděláním nebo jeho ekvivalentem. Stávající cíle by pro země EU znamenaly 10,5 % a 37,3 % v roce 2020 pro tyto dvě kategorie.⁷
- E. Sociální vyloučení a boj s chudobou** usiluje o snížení počtu osob žijících pod hrani-

ci chudoby o 25 %.⁸ Tato část strategie bude představovat jeden z hlavních problémů, jehož dosažení nebude snadné.

Národní reformní programy (NRP)

NRP by měly obsahovat čtyři hlavní části:

- makroekonomický scénář s důrazem na strukturální bariéry pro růst (zejména fiskální politika);
- národní cíle pro výše uvedené body agendy Evropa 2020;
- identifikaci hlavních překážek pro růst a zaměstnanost;
- opatření, která by měla vést k podpoře ekonomického růstu, a to s důrazem na střední období.

Aktuální identifikované problémy v předběžných verzích NRP lze charakterizovat takto: oblast veřejných financí (udržitelnost), finanční sektor (problémy se zadlužeností domácností a efektivností supervize), ztráta konkurenceschopnosti a navazující problémy platební bilance (především v zemích eurozóny), trh práce (jeho fungování je prozatím stále velmi problematické včetně geografické a meziodvětvové mobility), výzvy související se zvyšováním produktivity a vyšší kvality produkovaných statků a služeb a inovační aspekty a investice do lidského kapitálu.

Konečné verze NRP by měly obsahovat informace o odhadu růstu potenciálního produktu pro následující 4 roky, ambiciózní a realistické cíle v oblasti výše uvedených 5 cílů EU s vyznačenými trajektoriemi do roku 2020. Dále by to měly být informace o dlouhodobých opatřeních týkajících

⁷ *Problémem ale bude skutečnost, zda vzdělanostní struktura populace bude odpovídat nárokům ekonomik v daném horizontu nebo půjde pouze o dosažení magického čísla, aniž by se kladl důraz na strukturu a kvalitu. Splnění cíle je jednou stranou mince, druhou je skutečnost, zda kvalita absolventů odpovídá nárokům trhu práce a jejich struktura alespoň zhruba kopíruje tendence v ekonomice. Prozatím není jasné, zda tomu tak skutečně bude.*

⁸ *Definice hranice chudoby pracuje s ukazateli jako je riziko chudoby, významná materiální deprivace a bytí členem domácnosti s velmi nízkou pracovní intenzitou.*

se oblastí souvisejících se stárnutím populace, výzkumem a vývojem, inovacemi zohledňujícími silné a slabé stránky jednotlivých zemí. Součástí by měly být rozpočtové dopady spojené s reformními opatřeními, která by měla odstranit nebo alespoň omezit potenciální „úzké profily“ pro růst a v neposlední řadě informace o zapojení a příspěvcích různých zúčastněných stran.⁹

Přílohy AGS

První zpráva AGS z ledna 2011 obsahuje i tři přílohy – první shrnuje dosažený pokrok v rámci agendy Evropa 2020, druhá je aktuální analýzou makroekonomické situace v zemích EU-27 a třetí je věnována hlavním problematickým aspektům na trhu práce.

Makroekonomická situace

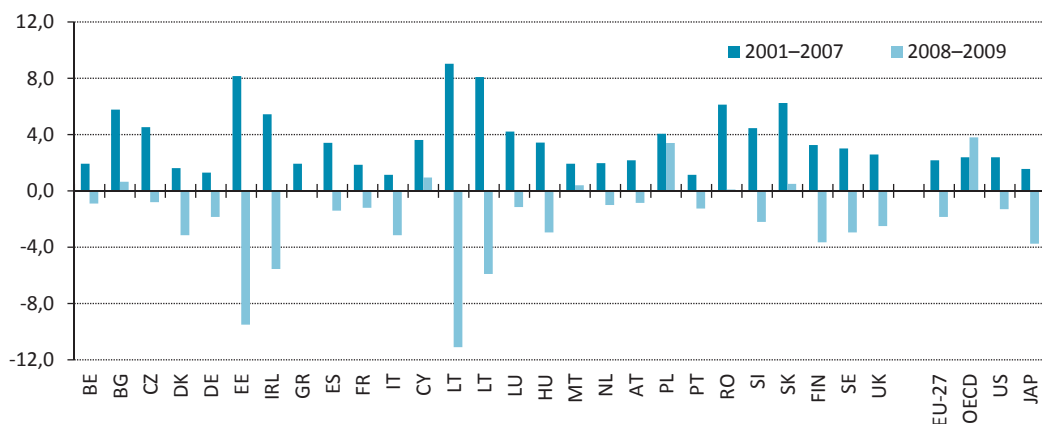
Druhá příloha textu se věnuje makroekonomickému přehledu vývoje pro jednotlivé země a EU jako celku. Evropská ekonomika byla výrazně postižena

probíhající ekonomickou krizí, a to nejen z důvodů fiskálních problémů několika menších a středně velkých členů eurozóny, ale především kvůli výrazné proexportní orientaci evropských ekonomik (např. Německo, Francie). Ekonomický růst v poslední dekádě byl nižší než v hlavních ekonomikách světa (USA, Čína), rozvíjejících se ekonomikách nebo blocích zemí (např. země OECD), a to s výjimkou Japonska. Proto se prozatím nepodařilo snížit mezeru mezi HDP na hlavu. Rovněž rozdíly mezi členy EU jsou velmi výrazné, a to jak v tempech růstu HDP (jež však reflektují rozdílnou ekonomickou vyspělost členů EU), tak ve výši HDP na hlavu (viz obrázek 1).

Pokud provedeme dekompozici HDP z hlediska zdrojů růstu (viz obrázek 2) v předkrizovém období (2001–2007), je vidět, že produktivita práce byla hlavním tahounem růstu, zatímco pracovní participace a redukce odpracovaných hodin vedly ke snížení tempa růstu HDP. Pro srovnání je doplněn i vývoj za léta 2008–2009. Zajímavé je i srovnání z hlediska kvalitativních

Obrázek 1 ▶

Růstová výkonnost, vybrané země a celky, 2001–2007 a 2008–2009 (tempa růstu v %)

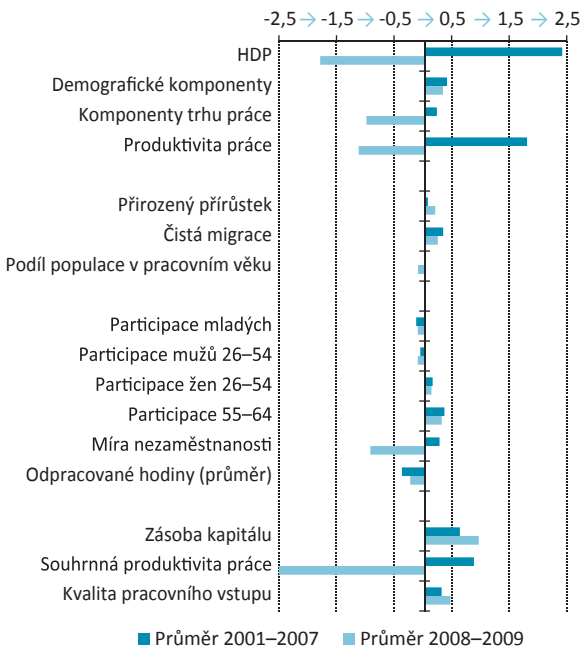

Pramen: EUROSTAT (2011), OECD (2011), vlastní výpočet.

⁹ K výše uvedenému lze rovněž dodat, že v řadě případů jsou konkrétní opatření formulována velmi vágně, a tudíž konkrétní akce a dosažení cílů může být spíše otázkou shody příznivých okolností a externího tlaku než reálných snah vlád.

Obrázek 2 ▶

Dekompozice růstu HDP v EU, 2001–2009

Pramen: EC (2011), příloha 2, s. 4, vlastní úprava.

a kvantitativních zdrojů růstu – souhrnná produktivita byla nejvýznamnějším faktorem, následovaná prohlubováním kapitálu (tj. zvyšová-

ním jeho zásoby) a objemem pracovního vstupu. V období krize došlo k poklesu souhrnné produktivity faktorů, která převážila pozitivní příspěvky kapitálu a práce.¹⁰

V případě dalšího velmi podrobně sledovaného ukazatele, jímž je vývoj fiskální politiky (detailněji viz níže), byl její stav v případě velké většiny států velmi špatný. Během počátku finanční krize, kdy došlo k výraznému zpomalení ekonomik, jež bylo doprovázeno poklesem příjmů, byl výsledkem ve velké většině zemí EU nárůst deficitů, a to vzhledem k neexistenci prostoru a omezené možnosti pružně měnit výdajovou stranu rozpočtů ať již z důvodu diskrečních opatření (např. záchrana finančních institucí) nebo z důvodu fungování automatických stabilizátorů. Výsledkem je výrazné zvýšení hodnot veřejného zadlužení (téměř 80 % HDP v roce 2010 pro země EU-27, což je 20 p.b. nad úroveň roku 2007). Mezi další problémové charakteristiky patří dlouhodobá existence relativně výrazných inflačních diferencíálů v zemích eurozóny. Ty se odrazily na konkurenceschopnosti jednotlivých ekonomik měřené změnou reálného efektivního kurzu (viz obrázek 3).¹¹ Zatímco Německo a Rakousko výrazně získaly, Španělsko, Řecko nebo Portugalsko ztratily.¹² EU považuje za hlavní příčiny tohoto stavu výrazný růst mezd bez vazby na pro-

¹⁰ I přes pokrok v empirickém měření a v teoretickém vymezení jednotlivých zdrojů růstu (viz např. Acemoglu, 2009), lze i nadále pokládat souhrnnou produktivitu faktorů za měřítko „naši ignorance“ (reziduální položku), pokud použijeme pojem R. Solowa, neboť i nejlepší aproximace založené na různých měřítcích práce a kapitálu jsou schopny vysvětlit jen omezenou část celkového (skutečného) růstu HDP dané ekonomiky. Totéž v ještě výraznější míře platí pro mezinárodní srovnání – zde je maximem 50 % (viz např. Caselli, 2004).

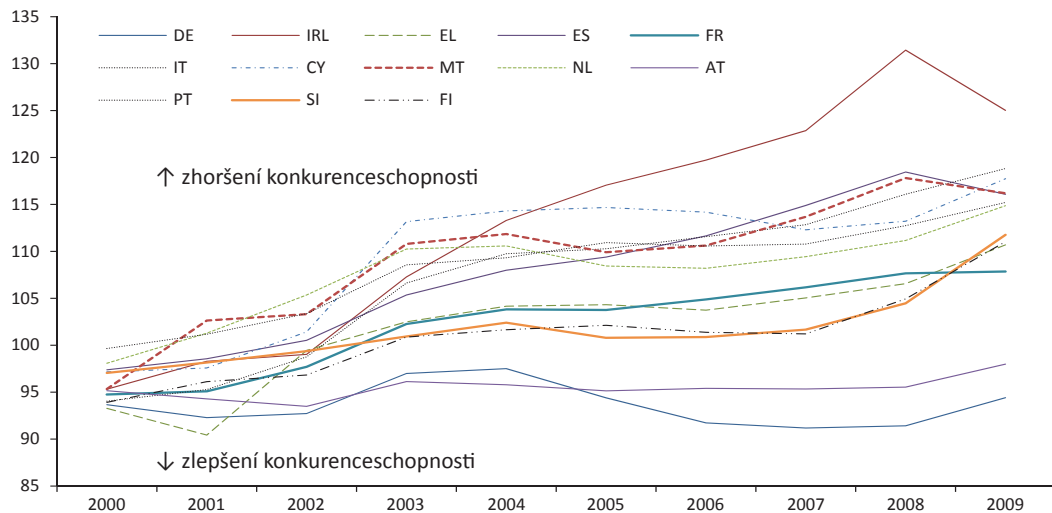
¹¹ Výhodou syntetického ukazatele jako REER je skutečnost, že je robustní vzhledem k volbě výchozího roku, např. ve srovnání s ukazatelem jednotkových pracovních nákladů (ULC), který je často používán. Někteří autoři upozorňují na problematiku používání ULC jako měřítka konkurenceschopnosti. Problémem tohoto ukazatele je volba referenčního roku, který tak může zkreslovat skutečný vývoj. Pokud je provedena analýza založená na odlišném bazickém roce (nikoliv rok 1999 je obvyklý, ale např. rok 2005), jsou výsledky samozřejmě velmi odlišné. I když použijeme průměr za určité období, je výsledek diskutabilní (délka, perioda zahrnutá do výpočtu). Skutečnou tendencí byla konvergence ULC v 90. letech a po roce 2000 (měřené např. pomocí snížení směrodatné odchylky ULC v daném roce). Detailní rozbor je v článku Grolla a van Roye (2011).

¹² Tedy přesně ty ekonomiky, které se nyní nacházejí v závažné ekonomické situaci a zápasí s problémy, jež by mohly vést ke státnímu bankrotu.

Obrázek 3 ▶

Vývoj REER, 1999–2009 (index 1999 = 100)

Pramen: EUROSTAT (2011), vlastní úprava.

duktivitu práce, úvěrovou expanzi v soukromém sektoru a bublinu na trhu nemovitostí.¹³

Pokud bychom měli stručně charakterizovat další ekonomické ukazatele, tak zatímco vývoj HDP se v průběhu roku 2010 stabilizoval, dopad na zaměstnanost je velmi výrazný a vzhledem k charakteru ekonomického oživení (tzv. růst netvořící pracovní místa) se dá očekávat, že to bude vývoj dlouhodobý, který by mohl ovlivnit tzv. přirozenou míru nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti v EU-27 se přiblížila 10 % ve srovnání se 7 % v roce 2008 (výrazně jsou postiženy

pobaltské ekonomiky a dále středomořské země). Velmi nepříznivý je i fakt, že v řadě zemí je výrazný podíl dlouhodobě nezaměstnaných a mladistvých nezaměstnaných (Španělsko). Na druhé straně krize vedla i k dočasnému zmenšení vnější nerovnováhy (saldo běžného účtu v relaci k HDP) díky korekci faktorů, které k ní vedly (nadměrná poptávka). V řadě zemí však přetrvává deficit blízko nebo převyšující MMF doporučenou výši (5 % HDP) a nacházejí se tak v situaci vnitřní (výrazné schodkové hospodaření veřejných financí) a zároveň vnější nerovnováhy.¹⁴

¹³ Pokud se zaměříme na jedno z uvedených vysvětlení – vývoj mezd, problémem pak je existence tzv. selektivní inflace. Ta je spojena s Balassa-Samuelsonovým efektem (daný změnami produktivity práce) a dá se předpokládat především v konvergujících zemích, jako jsou tři výše zmíněné. Vývoj mezd je přitom velmi často indexován na vývoj cenového indexu. Vezmeme-li v úvahu sílu odborů v uvedených zemích, nedalo se předpokládat, že by růst mezd byl nižší než míra inflace. Oproti německé ekonomice zřejmě chyběla i velmi důležitá vůle k dosažení konsenzu a tím makroekonomické stability, která je spojena s vývojem v Německu na konci minulého a v první dekádě nového století.

¹⁴ Řešení takovéto situace korekcí stabilizačních politik si žádá opatření, která např. v případě zemí eurozóny nejsou dostupná (změna měnového kurzu).

Fiskální politika

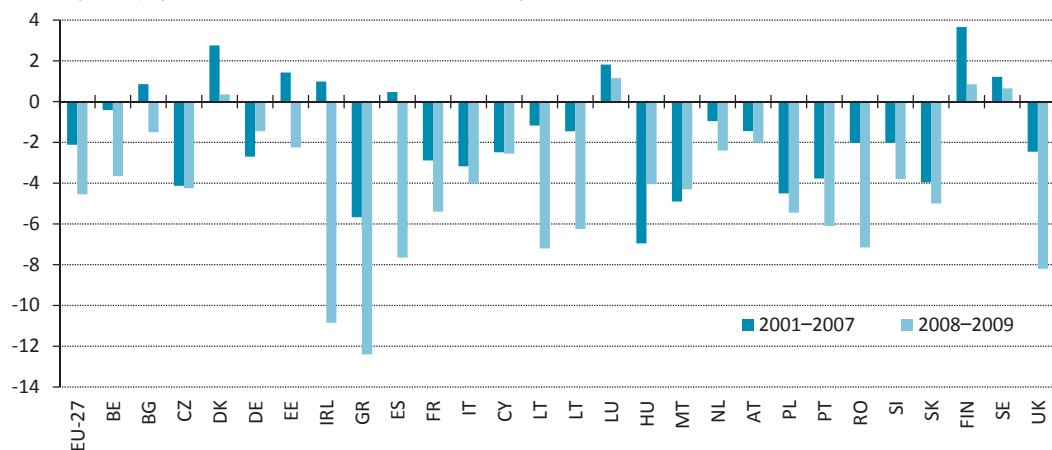
Dopad krize na hospodaření veřejných financí je bezprecedentní v řadě zemí světa a nejinak je tomu v případě států EU. V zemích, které se dokázaly vyrovnat s dopady řady vlivů (stárnutí populace, reformy systémů sociálního zabezpečení atd.) před vznikem krize, měly větší možnost reakce v období krize a tomu odpovídá i jejich aktuální fiskální

pozice (aktuální výše deficitu i změna veřejného dluhu, viz obrázky 4a, b).

Problémem je nyní nejen správné načasování ukončení fiskálních stimulů, ale především otázka, jak obnovit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí. K té totiž nebude stačit prosté odbourání deficitů a návrat k předkrizovému vývoji, ale taková reforma, která umožní splácení nově vytvořených

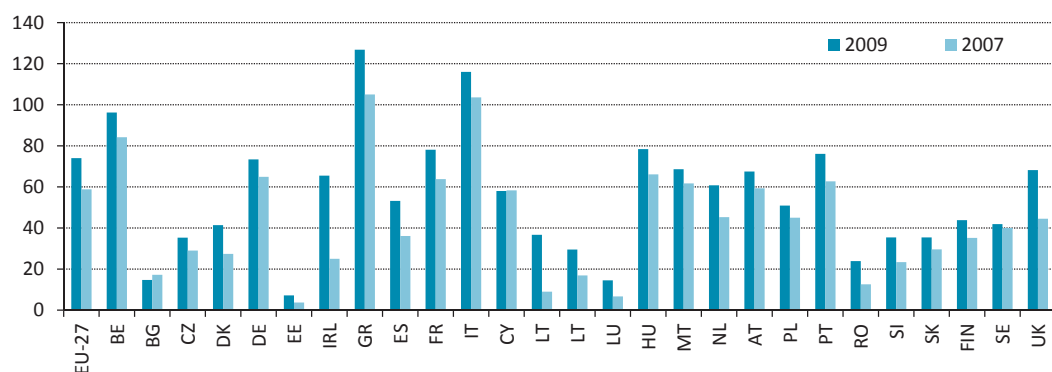
Obrázek 4a ▶

Deficity veřejných financí v zemích EU-27 (saldo podle ESA 1995, v % HDP)

Obrázek 4b ▶

Veřejné zadlužení v zemích EU-27 (saldo podle ESA 1995, v % HDP)

Poznámka: Údaje za rok 2009 jsou předběžné. **Pramen:** EUROSTAT (2011), vlastní úprava.

dluhů, a to v situaci stárnutí populace, zvýšených nároků na sociální systém, nutnosti investovat do výzkumu a vývoje atd. V řadě zemí EU je přitom výše zadlužení již na úrovni, která výrazně snižuje operativnost fiskální politiky a bude představovat významné zatížení v podobě budoucích splátek. Snaha o jejich řešení zvýšením příjmů by přitom lehce mohla ochromit ekonomický růst. Propočty Komise přitom ukazují, že pro dosažení dluhové trajektorie směřující k 60 % HDP by v řadě zemí EU mělo dojít ke změně strukturálního deficitu, který je ve výši 1 % a více na roční bázi a nikoliv pouhých 0,5 %, s nímž se počítá ve standardním případě realizace reforem. Trade-off, který zde existuje, je tak více než patrný. Existují rovněž hypotézy, že odkládání potřebné konsolidace by se odrazilo v nákladech, které jsou s konsolidací spojeny (především ztráta produktu). I když je míra potřebné konsolidace rozdílná v jednotlivých státech EU, Komise doporučuje započít ji již v roce letošním, nejpozději v roce následujícím, neboť každé oddálení je spojeno s vyššími náklady.¹⁵

Jestliže byla zmíněna potřeba reformovat veřejné finance, jak vypadají doporučení, která by měla vést k udržitelné fiskální politice a která by přitom neměla negativně ovlivnit ekonomický růst? Důraz by měl být kladen na pět níže uvedených oblastí.

- **Složení fiskální konsolidace.** Změny výdajů, především ty orientované na stávající primární výdaje, by měly vést k pozitivnímu dopadu na hospodaření veřejných financí a rovněž by měly být spojeny s neutrálním nebo krátkodobě dokonce mírně pozitiv-

ním dopadem na ekonomický růst ve srovnání s výdajově orientovanou konsolidací.¹⁶ Konsolidace zaměřená na stranu výdajů je rovněž považována za krediblnější než příjmová, i když může být spojena s horší politickou průchodností takovýchto opatření.

- **Kredibilita této strategie.** Opatření, která jsou jednoznačně dána a prezentována (např. v podobě víceleté strategie s postupnými cíli), mohou vést ke změně očekávání ekonomických subjektů týkajících se budoucího daňového zatížení a tím vést ke změně spotřeby.
- **Fiskální instituce.** Neméně významný je způsob implementace fiskální konsolidace, tj. institucionální zakotvení, formulace a aplikace víceletých plánů, existence jasných a kontrolovatelných fiskálních pravidel atd.
- **Sladěnost.** Fiskální konsolidace může být realizována jako jedna politika nebo může být součástí většího reformního balíčku. Doprovodná opatření (např. strukturální reformy) mohou zmírňovat nebo naopak zesilovat negativní nebo pozitivní dopady fiskální konsolidace.¹⁷
- **Sociální dopady.** I když je reforma veřejných financí prioritou, neboť je snahou o předejití mnohem horším dopadům spojeným s případným státním bankrotem, je zapotřebí zohlednit i sociální dopady daných opatření. Dopady by měly být rovnoměrně rozloženy mezi sociální skupiny ve společnosti, což rovněž podpoří politickou průchodnost a podporu jednotlivých navrhovaných kroků.

¹⁵ Tomu odpovídají opatření realizovaná Irskem a Řeckem, resp. Portugalskem a Španělskem.

¹⁶ Vzhledem k vysokému daňovému zatížení v řadě zemí EU, které by při dalším zvýšení mohlo mít výrazné negativní dopady.

¹⁷ Jedním z příkladů může být realizace kroků v rámci reformy penzijního systému, která ve střednědobém horizontu vede ke snížení výdajů, resp. k pozitivním dopadům na trh práce (nabídka práce).

Doporučení Komise pro oblast veřejných financí pro nejbližší období lze shrnout do následujících bodů:

- v rámci EU by mělo dojít k posílení spolupráce, a to především mezi zákonodárnou a výkonnou mocí;
- konsolidace v členských zemích by měla započít co nejdříve nebo, pokud již započala, pokračovat i v roce 2011;
- členské státy, které se v současnosti nacházejí v proceduře nadměrného fiskálního deficitu, by měly realizovat taková opatření, která povedou k návratu na udržitelnou úroveň;
- fiskální konsolidace by měla probíhat prostřednictvím opatření, která jsou šetrná k ekonomickému růstu, a to především v oblastech jako je věda a výzkum, veřejná infrastruktura a inovace. Důraz by měl být kladen na efektivnost vynakládaných prostředků;
- jestliže jsou nutná opatření na straně příjmů (změna daní), dopady a distorze těchto opatření by měla být minimalizovaná (např. rozšířením daňové báze a ne zvyšováním daní);
- penzijní reformy zaměřené na prodloužení věku odchodu do důchodu a omezení výhod pro selektivní profese by měly být eliminovány, hospodaření zdravotnického sektoru by mělo být pečlivě monitorováno, aby bylo omezeno neúčelné vynakládání prostředků;
- členským státům je doporučeno, aby vytvořily vlastní fiskální pravidla, která by napomohla k dosažení fiskální udržitelnosti a jejímu udržení.

Finanční sektor a jeho situace

Závislost moderních ekonomik na finančním sektoru poskytujícím prostředky pro chod podnikové sféry a financující řadu aktivit realizovaných domácnostmi je faktem, který není potřeba blíže

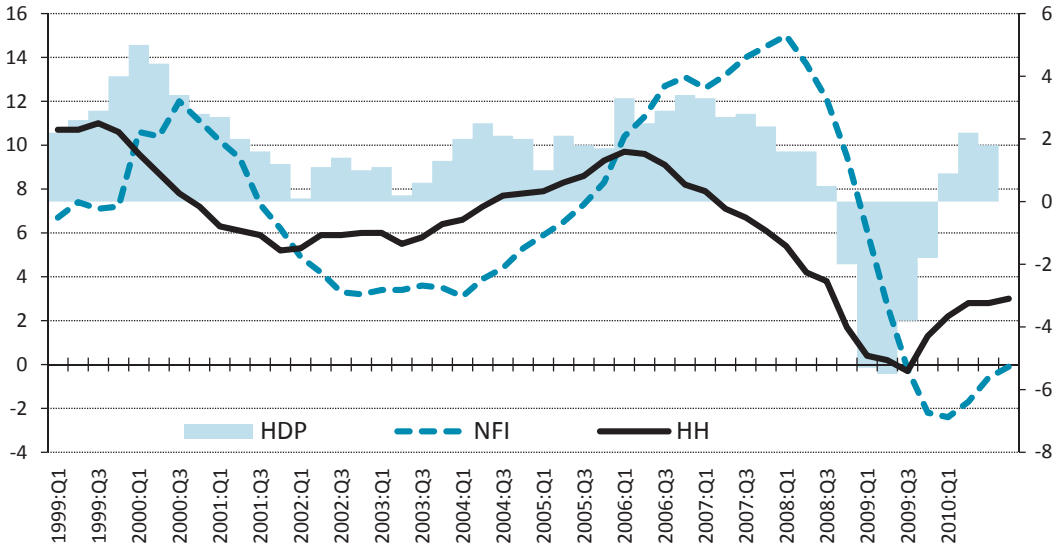
objasňovat. Dopad finanční krize na reálnou ekonomiku byl proto multiplikován omezením úvěrování. Třebaže poslední údaje ukazují na zlepšení situace (meziroční růst), jde o velmi pozvolné uvolňování, které se nezdá být dostatečné pro návrat k původní růstové dynamice. Poměrně silná korelace mezi tempy úvěrů a změnami reálného HDP pro země eurozóny je dobře patrná v obrázku 5.

Úvěrová aktivita finančních institucí do značné míry závisí na stavu bilancí finančních institucí. Pokud se nepodaří vyřešit závazky z minulosti, nedá se očekávat změna v jejich chování. Přes dílčí známky zlepšení (růst marží a zisků, splácení veřejných prostředků poskytnutých v nejhorsím období krize) je výrazným problémem vývoj nesplácených úvěrů, jež v některých zemích EU překročil 10% hranici (Bulharsko, Litva a Lotyšsko), nebo se jí blíží (Estonsko a Irsko). S tím souvisí i výrazná angažovanost veřejného sektoru, jež nebyla doposud realizována pouze v 10 zemích EU-27 (převážně nové členské země EU bez Kypru a Lotyšska a dále Finsko a Itálie). Zásahy ve finančním sektoru byly odůvodněny ztrátou kredibility a systémovými dopady spojenými s problémy finančních institucí (nízká pravděpodobnost vzniku nepříznivých jevů s velmi výraznými dopady). Pro obnovení důvěry v bankovní sektor došlo k prvnímu velkému testování zdraví bank (stress testy) v roce 2010, avšak kritéria a způsob hodnocení jako takový byl zpochybňován a kritizován za nedostatečnou „tvrdość“. Nové kolo bude probíhat v jarních měsících roku 2011 a mělo by být založeno na jednoznačných a nezpochybnitelných kritériích hodnocení.

Závažnost dopadů v rámci probíhající finanční krize a odhalené problémy související s regulací finančního sektoru vedly k řadě kroků jak na úrovni jednotlivých vlád, tak na úrovni EU. EU připravuje novou regulační směrnici, která by měla umožnit bankrot finanční instituce bez ohledu na její

Obrázek 5 ▶

Úvěry domácnostem a nefinančním podnikům, země eurozóny, 1999:Q1–2010:Q4
(meziroční tempa růstu v %)

Poznámka: Tempo růstu HDP nebylo k dispozici. HDP – reálný HDP, NFI – nefinanční instituce, HH – domácnosti.

Pramen: ECB (2011), Statistical Warehouse, EUROSTAT (2011), vlastní úprava.

velikost, a to při minimalizaci dopadů na finanční systém a veřejné rozpočty (omezení morálního hazardu). Dalším krokem je připravovaný vznik Evropského mechanismu stability (European Stability Mechanism), který by měl napomoci uchovat finanční stabilitu zemí eurozóny. Tento by měl nahradit ad hoc vzniklý Evropský stabilizační mechanismus skládající se z Evropského fondu finanční stability (EFSF) a Evropského finančního stabilizačního mechanismu (EFSM) během roku 2013. Mezi další opatření realizovaná již na celosvětové úrovni patří nový kapitálový standard BASEL III měnící definice bankovního kapitálu a minimální kapitálové přiměřenosti.

Kroky, které by podle Komise měly být realizovány v této oblasti během let 2011–2012, jsou tyto:

- restrukturalizace finančních institucí a postupné snížení veřejných zdrojů zapojených do řešení problémů;
- vznik mechanismu, který by umožnil řešit dluhové krize a který by tím poskytl záruky stability a jistoty pro finanční trhy (vznik ESM);
- implementace kroků směřujících k reformě finančního sektoru s důrazem na dohled a dozor (spojené s jednotným supervizorem pro země EU);
- posílení kapitálu finančních institucí v souladu s novými požadavky (BASEL III).

Strukturální reformy

Strukturální reformy mohou být chápány jako nástroj pro podporu růstu nebo jako prostředek od-

stranění či omezení nerovnováh, které se v dané ekonomice vyskytují a mohou představovat bariéru pro ekonomický růst (rigidity na trhu práce, vnější nerovnováha atd.). Významným faktem je i skutečnost, že některá opatření mohou podporovat růst a korigovat nerovnováhy, zatímco jiné (např. vzdělávací politika) ovlivní situaci v dlouhodobém horizontu, přičemž náklady nejsou nevýznamné. To by však nemělo být důvodem, aby nebyly realizovány. Stávající prognózy ukazují, že bez opatření směřujících k podpoře růstu se dá očekávat jen slabý ekonomický růst v zemích EU-27.

Zkušenosti z předchozích krizí rovněž ukazují, že adekvátní reakce nositelů hospodářské politiky je klíčová pro obnovení růstové dynamiky. I zde však záleží na charakteru krize (příčinách, dopadech, délce atd.), jemuž by měla odpovídat i případná reakce politik. Důležitá je rovněž koordinace opatření národních států a nadnárodní úrovně (EU). Závažným problémem je existence deficitů běžných účtů a nízká úroveň konkurenceschopnosti v řadě zemí EU, které si vyžadají výraznější změny cen a nákladů v ekonomice, aby byla obnovena vnitřní i vnější rovnováha. I zde existuje více řešení, jedno klade důraz na tržní mechanismus (změny cen, které mohou být doprovázeny výraznými fluktuacemi agregátní poptávky a produktu), druhé na politiky (kredibilita aktérů, efektivita chování jednotlivých aktérů). Klíčová je v tomto případě reakce států eurozóny, neboť stabilita společné měny závisí na kondici jednotlivých členských zemí.

Nominální rigidity jsou častým problémem ekonomik, avšak možnosti, jak se s nimi vypořádat jsou velmi omezené. Strukturální reformy v této oblasti by se měly zaměřit na pracovní sílu a možnosti její realokace mezi firmami a sektory. Tím by mohla být obnovena cenová konkurenceschopnost

(a to nejen pro exportující podniky, ale díky konkurenčním tlakům v ekonomice by se měla odrazit i v neobchodovatelném sektoru a následné realokaci výrobních faktorů). Aktivní politiky trhu práce mohou napomoci řešit situaci rizikových skupin populace, resp. snížit náklady spojené s novými technologiemi, asymetrickou informací atd.

Z hlediska delší časové perspektivy je zapotřebí poučit se z předchozích chyb, které vedly ke stávající finanční krizi, a pokusit se je neopakovat. Tedy, nadměrná úvěrová expanze, resp. nekontrolovatelné bubliny na trzích aktiv byly z velké míry živeny vlastním procesem a odpoutaly se od reálných (fundamentálních) veličin v ekonomice. Tomu by mohlo být zabráněno, pokud se podaří více zohlednit odlišné dopady a rizika úvěrové expanze na finanční instituce, resp. zlepšit fungování a flexibilitu samokorekčních mechanismů v ekonomice.

Priority v této oblasti jsou následující:

- podpora růstu na úrovni EU (realizace opatření v rámci jednotného trhu usnadňující realokaci mezi firmami);
- členské státy potýkající se s výraznými schodky běžného účtu nebo zadlužeností by měly realizovat změny v mzdovém systému a situaci na trhu služeb tak, aby mohlo dojít ke zvýšení flexibility;¹⁸
- podpora realokace na úrovni tak, aby nebyly nutné zásahy veřejných institucí (zákonodárství);
- realizace opatření, která povedou k odstranění bariér růstu ve střednědobém období.

Opatření v případě zaměstnanosti

Poslední přílohou zprávy AGS je sekce věnovaná čistě problematice práce (Joint Employment Report). Tato příloha je zaměřena na budoucí obdo-

¹⁸ Státy s přebytky běžného účtu by se naopak měly zaměřit na analýzu důvodů slabé domácí poptávky.

bí a měla by rozvést ty aspekty zprávy AGS, které se dotýkají problematiky zaměstnanosti, implementace opatření týkajících se zaměstnanosti a rovněž týkající se plnění části NRP věnované zaměstnanosti.

Pokud bychom se zaměřili na stručné zhodnocení situace v členských zemích, lze konstatovat výrazný dopad krize na trh práce spojený s významným poklesem zaměstnanosti a nárůstem nezaměstnanosti v letech 2008–2009. V současnosti se míra nezaměstnanosti v zemích EU-27 pohybuje mírně pod hranicí 10 %, avšak v jednotlivých státech je situace velmi rozdílná. Rigidita trhu práce se projevila i ve zpožděních, s nimiž došlo k poklesu mezd a v návaznosti na ně i jednotkových mzdových nákladů. Přes mírné zlepšení situace na trhu práce během roku 2010 díky oživení evropských ekonomik existuje řada potenciálních problémů, týkajících se především struktury nabídky a poptávky na trhu práce (strukturální nezaměstnanost).

V reakci na nepříznivý vývoj jednotlivé státy EU reagovaly rozdílnými opatřeními, a to až již v podobě změn systému sociálního pojištění (podpora v nezaměstnanosti), snahou zmenšit tzv. míru nahrazení¹⁹ a daňový klín²⁰ (zpravidla pro obtížně zaměstnatelné osoby), podporou kontraktů na kratší časové období nebo kratší pracovní dobou během určitého časového období atd.

Hlavním cílem jednotlivých opatření by však mělo být dosažení pružnějšího trhu práce, označovaného též pojmem flexicurity,²¹ a to s důrazem na co nejefektivnější politiky vedoucí k vy-

tyčeným cílům. Mezi hlavní body zmíněné ve zprávě Komise patří:

- **problematika plné zaměstnanosti** (zaměřená na omezení předčasného odchodu do důchodu, podporu zaměstnanosti žen a mladých osob, ochranu zaměstnaných osob, podporu flexibility ve volbě pracovní doby a regionální mobility, omezení šedé a černé ekonomiky a stimulace sociálního dialogu jednotlivých stran trhu práce; s výše uvedeným velmi těsně souvisí i problematika nemzdových nákladů, podpora environmentálně šetrných činností, a to včetně těch, které jsou realizovány v rámci drobných podniků a svobodných zaměstnání; politiky trhu práce zaměřené na „znevýhodněné“ skupiny populace, omezení neefektivní zaměstnanosti ve veřejném sektoru);
- **vzdělaná pracovní síla** (nabídka kurzů pro doplnění znalostí a dovedností, celoživotní vzdělávání; s výše uvedeným souvisí změna struktury vzdělávacího procesu s důrazem na moderní a inovativní způsoby výuky, holistický přístup k problémům, podpora vyšších forem vzdělávání pomocí prostupnosti a variability studijních programů);
- **odstranění chudoby a omezení sociálního vyloučení** (představuje závažný problém z hlediska pracovních podmínek, vyloučení z trhu práce, segmentace trhu práce; důraz by měl být kladen na funkční sociální síť a kvalitu poskytovaných služeb).

Jednotlivé kroky se zcela jistě budou lišit stát od státu, a to z důvodů odlišných parametrů so-

¹⁹ *Rozeznáváme hrubou a čistou míru nahrazení. Tyto ukazatele měří výši příjmu v situaci nezaměstnanosti vůči předchozímu výdělku, a to pomocí hrubého nebo čistého příjmu.*

²⁰ *Daňový klín je ukazatel srovnávající výši celkových daňových a nedaňových odvodů k celkovým mzdovým nákladům.*

²¹ *Čtyři hlavní části jsou: flexibilní a spolehlivé smluvní podmínky, aktivní politiky trhu práce, celoživotní vzdělávání a moderní systém sociální ochrany.*

ciálního systému a tradice (sociální doktrína). Opatření realizovatelná v krátkém časovém období, která by měla být použita pro dosažení výše uvedených cílů, lze shrnout do několika skupin:

- dočasné snížení příspěvku na sociální zabezpečení, a to především pro znevýhodněné (obtížněji zaměstnatelné) skupiny pracovníků;
- podpora mzdové flexibility s důrazem na vazbu mezd na zkušenosti pracovníků a vývoj na trhu práce;
- reformy daňového systému s vyšší dostupností služeb a výhod spojených s daným zaměstnáním, které mohou vést k vyšší zaměstnanosti některých skupin pracovníků;
- podpora vyšší flexibility v pracovních úvazcích, vyšší mobilita v rámci firem, vazba odpracované doby na penzijní systém, jež by mohla podpořit participaci starších pracovníků;
- reforma podpor a dalších příspěvků v nezaměstnanosti s vazbou na ekonomický cyklus a situaci na trhu práce a participaci nezaměstnaných na aktivitách vedoucích ke zvýšení jejich kvalifikace;
- ochrana pracovníků pomocí legislativy, která omezí segmentaci na trhu práce (např. otevřená pracovní kontrakty).

Závěr

Předchozí text přiblížil hlavní části, cíle a účel nové publikace Evropské komise, která bude pravidelně monitorovat vývoj členských zemí EU, a to s ohledem na cíle, problémy a možné cesty k dosažení agendy Evropa 2020. Aby se však alespoň menší část relativně ambiciózních cílů podařilo realizovat, bude zapotřebí uskutečnit řadu

reforem, resp. prosadit mnoho nepopulárních opatření. Výsledek je tedy velmi nejistý a bude do značné míry dán i externími okolnostmi, které budou determinovat rámce pro národní politiky. V současné době např. není vůbec jasné, jakým směrem se bude světová ekonomika dále ubírat, a proto i vývoj jednotlivých členských států EU je jen obtížně predikovatelný. Z tohoto důvodu je nutné brát do úvahy, že mnohá z navržených opatření nebo politik nemusí být realizována, a proto nemusí být daný cíl dosažen. Může tomu však být i naopak.

Mnohá z navržených opatření již byla navrhována v minulosti a prozatím se je nepodařilo realizovat, a to i přes velkou snahu ze strany EU (zvýšení participace osob na trhu práce, prorůstová a environmentální opatření). Důvodů může být celá řada, např. národní politiky, které sledují odlišný cíl a jejichž změna nemusí být snadná (politicky průchodná s ohledem na ekonomické i mimoekonomické zájmy).

Snaha o zlepšení a posílení spolupráce a koordinace v makroekonomické oblasti v EU je více než žádoucí, a to především pro země používající společnou měnu, kterou prozatím není možné označit jako optimální měnovou oblast. Zprávy AGS mohou napomoci k prosazení politik, které by měly vést k omezení (diskrečních) politik, jež by mohly ohrozit stabilitu společné měny a částečně kompenzovat jiné nefungující mechanismy. Zpráva je však pouze jedním z kroků, které je zapotřebí realizovat, a lze diskutovat, zda je prvním ze série vedoucí ke stabilnějšímu prostředí a tedy i vyšší kredibilitě jednotlivých států a států používajících jednotnou měnu, která byla otřesena sérií skandálů a problémů některých jejích členů. ■

LITERATURA

ACEMOGLU, D.: *Introduction to Modern Economic Growth*. Princetown: Princeton University Press 2009. ISBN 978-0-691-13292-1.

CASELLI, F.: Accounting for Cross-Country Income Differences. In: Aghion, P., Durlauf, S. (eds.): *Handbook of Economic Growth* (edition 1, vol. 1A). Amsterdam: Elsevier 2005. ISBN 978-0-444-52043-2.

EC: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Enforcement Measures to Correct Excessive Macroeconomic Imbalances in the Euro Area. European Commission, Brussels, 2010, com(2010) 525. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/pdf/com2010_525en.pdf.

EC: Annual Growth Survey. Brussels: European Commission, January 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/tools/monitoring/annual_growth_survey_2011/index_en.htm.

ECB: Statistical Warehouse. Frankfurt: European Central Bank 2011. Dostupné z: <http://www.ecb.int/stats/money/aggregates/aggr/html/index.en.html>.

EUROSTAT: Statistical Databases. Luxembourg: EUROSTAT 2011. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

GROLL, D., VAN ROYE, B.: Price Competitiveness Divergence in the Euro Area: The Levels Matters! (policy brief no. 24). Kiel: IfW 2011.

MICOSSI, S.: On the tasks of the European Stability Mechanism. VOX EU, March 2011. Dostupné z: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/6217>.

OECD: Economic Outlook. Paris: OECD (online database), 2011. Dostupné z: http://stats.oecd.org/BrandedView.aspx?oecd_bv_id=eo-data-en&doi=data-00081-en.

K otázkám měření ekonomické výkonnosti a sociálního pokroku

Ing. Jan Klacek, CSc.

V posledních několika letech jsme svědky celé řady iniciativ, a to jak v akademické obci, tak u několika světových institucí, směřujících k přehodnocování a revizím makroekonomických indikátorů a schémat národního účetnictví. Jeden z významných popudů v tomto směru vzešel v nedávné době i z politických kruhů.

V roce 2008 prezident Nicholas Sarkozy požádal Josepha Stiglitze, Armatrye Sena a Jeana Paula Fitoussiho, aby ustavili zvláštní interdisciplinární komisi odborníků s názvem Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress (CMEPSP).¹ Popudem k sestavení této komise byla nespokojenost a kritické výhrady k soudobým statistickým informacím o ekonomických a společenských jevech a jejich vývoji v čase. Cílem práce komise bylo vymezit hranice HDP jako ukazatele ekonomické výkonnosti a sociálního pokroku, posoudit jaké další informace by byly nezbytné pro relevantnější ukazatele sociálně-ekonomického rozvoje a zvážit schůdnost alternativních nástrojů měření. Hlavní výsledky práce komise jsou obsaženy v publikované studii, která pro stručnost bude nazývána jako Stiglitzova zpráva (2009).

Tato studie navazuje na publikaci o měření udržitelného rozvoje, kterou vypracovaly společně Ekonomická komise OSN, OECD a EUROSTAT (2009) a na několik studií o sociálním rozvoji, kte-

ré vydala OECD (2008), (2009). Otázkami měření ekonomického a sociálního rozvoje se rovněž zabývaly četné rozborů Světové banky.

Na tomto základě lze konstatovat, že nejenom v akademické komunitě, kde již v druhé polovině minulého století významní ekonomové přicházeli s novými koncepcemi, překračujícími národní účetnictví a navazující soustavu agregovaných ukazatelů hospodářského a sociálního rozvoje, ale i na úrovni nadnárodních institucí, jakož i v jednotlivých zemích narůstá v posledních letech jednak kritické hodnocení dosud užívaných statistických indikátorů sociálně-ekonomického rozvoje, jednak jsme svědky řady iniciativ a konkrétních návrhů, směřujících k rozšíření, někde i revizi národních účtů a konstrukci zcela nových systémů monitoringu ekonomických a sociálních procesů. Cílem tohoto příspěvku je především přiblížit argumentaci autorů zprávy Stiglitzovy komise, a to i v kontextu diskusí českých ekonomů a statistiků. Vzhledem k rozsahu závěrečné zprávy komise (291 stran) nelze než provést jistý tematický výběr, upozornit na silné i slabší stránky této zprávy a zájemce odkázat na plný text zprávy.

HDP: pro a proti

Hrubý domácí produkt (HDP) je nejvíce používaným indikátorem ekonomické aktivity a systém

¹ V komisi vedené dvěma nositeli Nobelovy ceny za ekonomii pracovalo 22 odborníků z oblasti ekonomie, statistiky, sociologie, psychologie a dalších společenských věd.

národních účtů, na nichž stojí, je standardizován mezinárodně. Tím je dán široký prostor využití od bilaterálních i multilaterálních komparací jak prostorových, tak časových, až po tvorbu hospodářské politiky a projekce ekonomického rozvoje.

Stiglitzova zpráva zdůrazňuje slabiny HDP a jeho dílčí či zásadní omezení, zvláště je-li interpretován a používán nejen jako ukazatel ekonomické aktivity, ale současně jako indikátor životní úrovně a blahobytu. K dílčím omezením se počítá problematika amortizace, veřejných statků, domácí produkce a zachycení kvalitativních změn. Otázky nadměrného čerpání přírodních zdrojů, degradace životního prostředí a efektu volného času pak představují omezení zásadní povahy.

Údaj o HDP nebere v úvahu za *obnova strojů* a dalších *kapitálových statků* v důsledku jejich opotřebení je malá či velká. Přitom rozsah této kapitálové obnovy přímo ovlivňuje objem spotřeby. Ekonomové měli pragmatický důvod, proč spoléhat na HDP spíše než na čistý domácí produkt (ČDP). Míra opotřebení se obtížně odhaduje, a pokud neprobíhají výkyvy v objemu produkce a nemění se její struktura, vyvíjí se HDP a ČDP v čase více méně velmi podobně. S příchodem informačních technologií a jejich rostoucím podílem v zásobě kapitálových statků se však dynamiky HDP a ČDP stále víc rozcházejí. Poněvadž životnost počítačů a jejich softwaru je kratší než životnost strojů či vysokých pecí, zkracuje se tak životnost celkové zásoby kapitálových statků a zvětšuje se – ceteris paribus – objem opotřebení za jednotku času. Jako příklad se uvádí, že v období let 1985–2007 rostl HDP Spojených států amerických v průměru 3 % ročně. Amortizace ve stejném období však vzrostla o 4,4 % a tím i růst ČDP byl nutně pomalejší než růst HDP.

Nejvýznamnějšími veřejnými statky jsou obvykle *vzdělání* a *zdravotní péče*. Jestliže si domácnost sama sjednává soukromé zdravotní

pojištění, zdravotní pojišťovna proplácí pacientovy výlohy, takže disponibilní důchod příslušné domácnosti zůstává beze změny – proti výdaji za služby dostává finanční úhradu z pojišťovny. V případě veřejných statků státní nebo státem vybrané instituce poskytují odpovídající služby domácnostem a stát formou výnosu z daní je financuje. Disponibilní důchod domácnosti se snižuje o placenou daň, čerpání zdravotní péče není následováno finanční úhradou pro domácnost. Není tak dodrženo *pravidlo bezrozdílnosti*, které stanoví, že institucionální změna nemůže znamenat – za jinak stejných podmínek – změnu ve výši důchodu. Agregátní veličiny jakožto výstupy systému účetnictví nemají nijak záviset na institucionálním uspořádání a té které zemi. Jsou-li tytéž zdravotní služby v jedné zemi poskytovány jako veřejný statek a v jiné zemi jako soukromý statek, celkový výstup objemu těchto služeb musí zůstat shodný. Jen tak lze zajistit srovnatelnost agregátních veličin v čase a v prostoru. Proto např. data o *upraveném disponibilním důchodu domácností* obsahují jako součást hypotetickou hodnotu služeb poskytovaných vládou přímo občanům. Hypotetickou proto, že tržní ocenění buď vůbec neexistuje nebo neodráží hodnotu těchto služeb. Tyto *imputované* hodnoty činí ve Francii a ve Finsku až 30 % disponibilního důchodu domácností oproti 20 % ve Spojených státech.

Naopak výdaje za tzv. *defenzivní služby* veřejného sektoru, např. vládou hrazené náklady na vězeňství nebo domácnostmi placené náklady dojížděky do zaměstnání, jsou jakýmsi meziproduktem. Tyto výdaje samy o sobě užitek pro domácnost nemají, ale jsou nutným inputem pro ty činnosti, které užitek přináší. *Nordhaus a Tobin* již v r. 1973 navrhli (viz Nordhaus, Tobin, 1973), aby disponibilní důchod domácností byl očištěn od výdajů spojených s urbanizací a komplexností moderního žití. Mnozí autoři se kloní k té či oné

míře očištění HDP od těchto defenzivních výdajů, neboť nejde o konečný produkt, ale o meziproduct, který nemá být součástí HDP.

Adekvátní zachycení a měření *změn kvality* výrobků a služeb významně ovlivňuje cenové deflátoři, vykazovanou míru inflace a koneckonců i údaje o HDP. Základním problémem je existence produktových inovací a uvádění na trh nových výrobků a služeb, jejichž kvalita je jen obtížně srovnatelná a měřitelná s výrobky a službami stávajícími, které naopak často z trhu zmizí. Jako příklad možno uvést výrobky a služby v oblasti informačních a komunikačních technologií, kde tato obměna probíhá velmi rychle. U služeb, jakými jsou zdravotnictví, vzdělání a finanční služby, které se vyznačují multidimenzionálností, je změna kvality komplexní a jednotlivé složky je nesnadné posuzovat izolovaně. K tomu přistupuje šíření prodeje prostřednictvím internetu a častá období slev a výprodejů. Ve většině analyzovaných případů byly změny kvality výrobků a služeb podhodnoceny a cenové indexy a vykazovaná míra inflace tudíž nadhodnoceny. Nadhodnocení míry inflace má za následek, že reálný důchod je podhodnocen. Podle zprávy Boskinovy komise byla v důsledku neadekvátního monitorování a měření změn kvality výrobků a služeb vykazovaná roční míra inflace v USA v polovině 90. let nadhodnocována o 0,6 % a růst HDP byl podhodnocován.

Jedním z ústředních poselství, které Stiglitzova komise ve své zprávě předává, je klíčový význam *udržitelosti* dosažené úrovně blahobytu. Ukazatel HDP, získaný ze systému národních účtů, poskytuje informace o ekonomické aktivitě a v kombinaci s dalšími ukazateli i o míře využití ekonomického produkčního potenciálu. Blahobyť a jeho měření v mnohém posouvají a překračují tento *produkčně orientovaný* systém, a to jak pokud jde o širší monitorovaných jevů

a procesů, tak co se týká dimenzí veličin, které je nutné začlenit.

Multidimenzionalita blahobytu

Komise v návaznosti na výsledky akademického výzkumu i konkrétních postupů měření v praxi identifikovala *blahobyť* jako multidimenzionální. Jeho dimenzemi, které ovšem mají být posuzovány současně, jsou:

- hmotná životní úroveň (důchod, spotřeba a bohatství);
- zdraví;
- vzdělání;
- osobní aktivity včetně pracovních;
- účast na politice a vládnutí;
- společenské styky a vztahy;
- životní prostředí,
- nejistota ekonomická i fyzická.

Měření, která jsou v těchto dimenzích blahobytu a kvality života prováděna, jsou pak agregovatelná. Agregace může být buď přímá, jsou-li použity shodné jednotky měření, nebo nepřímá cestou kompozitních indexů. Příkladem prvního přístupu je veličina průměrné úrovně *životní spokojenosti a kvality života* pro jednotlivé země, z kompozitních indexů lze zmínit Index ekonomického blahobytu (IEWB), vypracovaný Osbergem a Sharpem (2002).

IEWB obsahuje data o současné prosperitě odvozené ze spotřeby, udržitelné akumulace do vědy a výzkumu, lidského kapitálu a životního a přírodního prostředí a sociálních procesů jakými jsou snižování sociální nerovnosti a ochrana před „sociálními“ riziky. Environmentální složky jsou začleněny v podobě nákladů na emise CO₂ na obyvatele. Autoři tento index empiricky naplnili údaji za vybrané země. Na prvním místě figuruje Norsko, následované Itálií, Německem, Švédskem a Francií a za nimi anglosaské země, Kanada a na posledním místě USA.

Dále byly sestrojeny agregátní indexy pro životní a přírodní prostředí: Index environmentální udržitelnosti (ESI) (viz Estes, Levy, Srebotnjak, de Serebinin, 2005) a Index environmentální výkonnosti (EPI) (viz Kahneman, Diener, Schwartz, 1999). Obsahují pět domén: environmentální stav (vzduch, voda, půda, biodiverzita), snižování environmentální zátěže (znečištění ovzduší, odpady a přístup k čerpání přírodních zdrojů), expozice obyvatel environmentálním otřesům, sociální a institucionální kapacita řešit environmentální problémy a kooperace s jinými zeměmi včetně přímé účasti země na mezinárodních projektech. Těchto pět domén je pokryto soustavou 76 proměnných. Data jsou agregována dvoustupňově. Z údajů za rok 2005 se umístilo jako první Finsko.

Jednou z dimenzí, kterou blahobyt a jeho měření přináší, je *čerpání přírodních neobnovitelných zdrojů*. Zásoba těchto přírodních zdrojů je konečná, i když obtížně změřitelná. Dosažený blahobyt a jeho další růst mohou tuto zásobu snižovat tak, že zdroje zbývající budoucím generacím nebudou dostatečné k tomu, aby dnešní úroveň blahobytu mohla být obnovována v budoucnosti.

Tok čerpaných přírodních zdrojů musí být vztažen k jejich stavu, k *zásobě* zdrojů a normativními postupy je možno odvodit, jak velké čerpání přírodních zdrojů v současnosti je slučitelné se zachováním stejných příležitostí pro generace budoucí. I v případě přírodních neobnovitelných zdrojů narážíme na překážky měřitelnosti. Jednotlivé přírodní zdroje jsou měřitelné ve fyzikálních jednotkách, avšak agregované veličiny přírodních zdrojů lze získat jen přiřazením vah každé jednotlivé položce. Většina přírodních zdrojů je obchodována na trzích a existují tedy jejich tržní ceny, které jako váhy pro agregaci lze využít. Tyto ceny však podléhají značným výkyvům v čase a kromě toho zásoba i tok čerpaných přírodních zdrojů musí být poměřovány v dlou-

hém (teoreticky nekonečném) časovém horizontu. Schůdným a praktikovatelným východiskem může být tzv. palubní deska s řadou dílčích indikátorů a jim odpovídajících kritických hodnot, jejichž překročení ohrožuje blahobyt budoucích generací.

Silná kritika ukazatele HDP používaného k aproximaci blahobytu je sdílána těmi, kteří přisuzují značnou váhu v celkovém blahobytu komponentě *životního prostředí*. V případě, že růst HDP je spojen se zhoršením stavu životního a přírodního prostředí, je důsledkem tohoto růstu nikoliv zvýšení, ale snížení dosaženého blahobytu. Proto ekonomický růst, který není k životnímu prostředí šetrný, ztrácí smysl. Téměř absurdní je případ, kdy v důsledku nápravy škod vyvolaných zhoršováním životního prostředí vzroste úroveň ekonomické aktivity a zvýší se tak HDP, přičemž klesá blahobyt.

Obdobně jako v případě přírodních neobnovitelných zdrojů je zatím neschůdné přiřadit životnímu a přírodnímu prostředí peněžní hodnotu. K monitorování stavu životního a přírodního prostředí proto komise doporučuje soubor fyzikálních ukazatelů. Důvodem je obava, že může dojít k nevratné a diskontinuitní změně. Rovněž úloha vědců při výběru a konstrukci vhodných indikátorů je v této sféře mimořádně vysoká. Za zvlášť důležitý je považován ukazatel, který by umožnil monitorovat nárůst atmosferické koncentrace skleníkových plynů k úrovni, o které lze předpokládat, že povede k nebezpečné změně klimatu. Změna klimatu v důsledku zvýšení atmosferické koncentrace skleníkových plynů je ovšem natolik globálním fenoménem, že její měření nelze smysluplně provádět v hranicích jednotlivých států.

Kvalitu života a celkový blahobyt významně ovlivňují *aktivity volného času*. Vedle odpočinku a osobní péče jsou to domácí práce a péče o ostatní členy domácnosti. Např. služby, které jedna

domácnost nakupuje za tržní ceny, jiná domácnost obstarává sama. Produkuje tak hodnotu, která není součástí bilance příjmů a výdajů. Tuto hodnotu je možno vypočítat jako součin průměrné hodinové mzdy v příslušné kategorii služeb a počtu hodin, které domácnost produkci služeb věnuje. Zpráva přináší empirický odhad domácí práce ve Francii, Finsku a Spojených státech. Ve všech třech zemích se jedná o velmi významné hodnoty. Ve Francii (průměr v období let 1995–2006) je to 35 % konvenčně měřeného HDP, ve Finsku 40 % a ve Spojených státech 30 % ve stejném období.

Úroveň blahobytu přirozeně ovlivňuje i *volný čas*, věnovaný odpočinku. I kdyby produkce zboží a služeb a jejich spotřeba z nějakého důvodu nemohla dále růst, např. zavedením limitů životního prostředí, může se blahobyt zvýšit růstem volného času, který je koneckonců jedním z plodů ekonomického a sociálního rozvoje. Autoři zprávy provedli kalkulace z údajů tří zemí, stejných jako v případě domácí práce. Zdrojem kalkulace jsou data o užití času. Průměrný počet hodin volného času byl vynásoben průměrnou mzdou a výsledná hodnota volného času porovnána s nominálním a reálným disponibilním důchodem. Nominální disponibilní důchod se ve všech třech zemích zdvojnásobil! Tempa růstu nominálního i reálného disponibilního důchodu po přičtení hodnoty domácí práce a volného času se přitom významně snížila, poněvadž jsou odvozována z podstatně vyšších výchozích hodnot.

Otevírá se i nový směr v mezinárodních srovnávacích analýzách. Ze srovnání reálného disponibilního důchodu na obyvatele ve Francii a v USA (= 100) v r. 2005 vyplývá, že konvenčně měřený důchod ve Francii dosahoval 66 %, po započtení vládou poskytovaných služeb zdra-

votnictví a školství 79 % a rozšířením o domácí práci a volný čas 87 % amerického důchodu. Toto srovnání ukazuje, jak významné změny v komparacích mezi zeměmi mohou nastat s přechodem k rozšířeným důchodovým schématům.

Koncepce udržitelnosti

Koncepce udržitelnosti, kterou zpráva přináší, je specifická tím, že udržitelnost sociálně-ekonomického rozvoje a dosaženého blahobytu postuluje jako dynamickou souvztažnost tokových a stavových veličin. Toky čerpaných zdrojů současnou generací by měly mít jen takovou intenzitu, aby jejich konečné stavy umožňovaly generaci potomků a jejich vnuků stejné příležitosti rozvoje blahobytu, jaké mají současníci². Snižování stavů zdrojů pod úroveň, která zajišťuje tuto intergenerační rovnost, je signálem porušení udržitelnosti rozvoje a značí, že toky čerpaných zdrojů překročily *kritickou hodnotu* a jsou nadměrné.

Tato koncepce udržitelného rozvoje navazuje na poznatky ekonomické teorie, jmenovitě na Hicksovo pojetí důchodu, rozpracované Samuelsonem (1961) a Weitzmanem (1976). Čistý národní produkt by měl být upravován tak, aby se rovnal veličině maximálně udržitelné, to jest umožňující stejnou výši spotřeby dnes i v budoucnosti. Důchod může být tedy v daném roce spotřebován jen v tom rozsahu, aby na konci roku byla zachována možnost stejné výše spotřeby pro příští rok.

Návazně na to Nordhaus a Tobin zkonstruovali indikátory MEW (Míra ekonomického blahobytu) a SMEW (Udržitelná míra ekonomického blahobytu). Oba agregátní ukazatele obsahovaly i změny stavu bohatství. Suma bohatství obsahovala soukromý i veřejný kapitál, a to jak reprodukovatelný, tak nereprodukovatelný (pouze půdu a zahraniční

² V tomto kontextu zpráva odkazuje na jasnozřivou Keynesovu esej „*Economic Possibilities for our Grandchildren*“.

aktiva), vzdělanostní kapitál (kumulované náklady vzdělání lidí začleněných do pracovní síly) a kapitál zdraví (získaný metodou permanentní zásoby). Další krok spočíval v začlenění přírodních zdrojů a životního prostředí a vyústil do několika variant „zeleného“ HDP. Další indikátory ISEW (Ukazatel udržitelnosti ekonomického blahobytu) a GPI (Ukazatel skutečného pokroku) již obsahovaly náklady na znečištění vody, vzduchu a hluk a ztráty mokřad, zemědělské půdy, původních lesů, ztráty způsobené emisemi CO₂ a ubýváním ozonu (viz Talberth, Cobb, Slattery, 2009).

Všechny tyto nové agregátní ukazatele překračovaly původní rámce produkčně a tokově orientované koncepce národního důchodu či národního produktu. Obsahovaly další složky blahobytu, složky přírodního a životního prostředí a veličinu bohatství s dimenzí zásoby zdrojů. Je zřejmé, že oceňování veličin nepeněžního charakteru a těch složek agregátního indikátoru, pro které buď tržní ceny neexistují nebo jsou značně proměnlivé, je spojeno s řadou arbitrárních úprav a předpokladů. Společné je to, že tyto ukazatele neobsahují žádná vodítka pro posouzení sociálně-ekonomického rozvoje optikou jeho udržitelnosti. Neobsahují hodnoty kritických limitů, jejichž překročení potvrzuje, že trajektorie udržitelného rozvoje je opuštěna.

Na základě příspěvku Arrowa a kol. (2004) vznikl odlišný směr vývoje těchto ukazatelů. Od druhé poloviny 90. let výzkumné týmy pracující pro Světovou banku vypracovaly a aplikačně uplatnily řadu srovnávacích analýz *ANS – Upravených čistých úspor* (viz World Bank, 2004).

ANS je stavová veličina někdy nazývaná jako rozšířená kapitálová zásoba. Cílem bylo získat ukazatel široce pojatého bohatství, který by po zohlednění negativních změn některých položek signalizoval neudržitelnost současné úrovně spotřeby v delším období.

Východiskem pro numerické propočty ANS jsou údaje o hrubých národních úsporách (GNS) z národních účtů. Tyto jsou upraveny tak, že nejprve je odečtena amortizace kapitálových statků. K výsledným čistým národním úsporám jsou přičteny výdaje na vzdělání, což je aproximace investic do lidského kapitálu. (V národních účtech jsou tyto výdaje součástí spotřeby.) Dále se odečítají odhadnutá čerpání přírodních zdrojů, která snižují hodnotu jejich zásob. Ocenění je rentní povahy, renta je pak rozdíl mezi světovými cenami a průměrnými náklady těžby a sklizně přírodních zdrojů. Odečítá se rovněž lokalizovaná hodnota globálních škod způsobených emisemi CO₂. Jestliže výsledné ANS vykazují pokles v čase, snižuje se celkové bohatství a je tak dán signál neudržitelnosti tohoto vývoje.

Ve zprávě jsou uvedeny propočty ANS pro vybrané země v období 1970–2005 (viz Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009). Například ve Francii hrubé národní úspory v daném období klesly z 26 % na 19 % hrubého národního důchodu (GNI), zatímco upravené národní úspory se snížily ze 17 % na zhruba 6 % v konci intervalu. Ještě větší rozdíl mezi GNS a ANS vykazují Spojené státy: GNS klesly z 18 % na 14 % a ANS z 9 % na 2 % GNI. Upravené národní úspory jsou významně nižší než hrubé národní úspory. Rozdíl mezi GNS a ANS je dán hlavně amortizací a výdaji na vzdělání. V USA je to však i položka čerpání přírodních zdrojů. Světová banka ve svých zprávách pravidelně publikuje propočty ANS pro většinu zemí světa.

Ukazatel ANS představuje výrazný posun proti dřívějším pokusům kvantifikovat udržitelnost rozvoje včetně stanovení kritické hodnoty. Nicméně jsou také zřejmá jeho omezení. Ukazatel ANS díky své konstrukci zařazuje většinu zemí vyvážejících přírodní zdroje mezi země překračující kritickou hodnotu udržitelného rozvoje,

zatímco vyspělé ekonomiky, které tyto přírodní zdroje dovážejí a zpracovávají a jejichž poptávka tedy vyvolává čerpání zdrojů, této hraniční hodnoty nedosahují. Dále ve výčtu čerpaných přírodních zdrojů chybí vyčerpávání podzemních vod, nadměrný rybolov, zhoršování kvality půd a ztráta biodiverzity. Kontroverzní jsou i oceňovací postupy, spoléhající příliš na vypovídací úlohu světových cen.

Závěr

Cenné na Stiglitzově zprávě je přehledné uspořádání hlavních dosud vypracovaných a empiricky aplikovaných ukazatelů udržitelnosti sociálně-ekonomického rozvoje včetně jejich teoretických základů. Autoři také provedli regresní analýzu dvojic těchto ukazatelů a dospěli k velmi závažnému závěru, že jejich korelace je velmi slabá. To lze interpretovat tak, že každý z používaných ukazatelů podává jinou výpověď o stupni udržitelnosti.

Autoři zprávy uvádí, že spíše než konkrétní konstrukce ukazatele či soustavy ukazatelů mapujících multidimenzionalitu této problematiky, dávají podněty metodologické povahy, které by následně, v dalším výzkumu a aplikačních krocích, mohly k tomuto cíli vést. Východiskem je konstrukce a empirické propočty stavu zásob zdrojů (bohatství) a to *čtyř typů kapitálu: přírodního, fyzického, lidského a sociálního*. Čerpání z tohoto bohatství, jehož plodem je blahobyt, nemá překročit hranici udržitelného vývoje tak, aby budoucí generace měly stejné výchozí podmínky pro toto čerpání a pro dosažení stejného blahobytu jako generace současná.

Ve zprávě se také uvádí, že dosažený stupeň poznání a multidimenzionalita otázky udržitelnosti sociálně-ekonomického rozvoje v současnosti neumožňují, aby byl zkonstruován syntetický skalární ukazatel této udržitelnosti, jehož numerická hodnota by vznikla postupnou agregací dat,

relevantních pro jednotlivé dimenze udržitelnosti. Přitom je pochopitelná snaha jak v akademických kruzích, tak v kruzích politických disponovat takovým skalárním ukazatelem, který by vypovídal o celkovém sociálně-ekonomickém rozvoji a byl v tomto ohledu významnější než ukazatel HDP. Autoři zprávy dospěli ke skromnějšímu, ale více pragmatickému závěru, že schůdné je kombinovat syntetické agregátní ukazatele pro ty dimenze udržitelnosti, které při uplatněných oceňovacích postupech je možno agregovat, a soustavu dílčích ukazatelů typu palubní desky, použitelných zvláště v environmentální dimenzi.

Kandidátem pro tuto pragmatickou variantu je kombinace syntetického ukazatele stavu blahobytu v peněžních jednotkách se soustavou ukazatelů monitorujících přírodní a životní prostředí, vyjádřených v různých fyzikálních jednotkách. Syntetický ukazatel stavu blahobytu by mohl obsahovat fyzický a lidský kapitál a zásobu fosilních zdrojů. Tyto dimenze udržitelnosti mají *ekonomickou povahu* a jsou, po určitých korekcích a propočtech, měřitelné v peněžních jednotkách a tudíž i agregovatelné. Tento syntetický ukazatel navazuje svoji strukturou na ukazatel ANS aplikovaný Světovou bankou a diskutovaný výše. Vyžadoval by rozšíření pokud jde o přírodní zdroje a také jiné postupy jejich oceňování. Soustava ukazatelů udržitelnosti ve sféře přírodního a životního prostředí by mohla využít přehledy zpracované OSN.

Jaké závěry vyplývají ze Stiglitzovy zprávy pro statistiku a statistiky? Za prvé, měření udržitelnosti se zásadně odlišuje od standardní statistické praxe, neboť těžiště se od pozorovaných hodnot přesouvá k *projekcím*, od datových souborů odrážejících méně či více vzdálenou minulost *k údadům o budoucím vývoji*, pro který žádnými pozorovanými hodnotami nedisponujeme. Někdo by mohl namítat, že perfektně fungující kapitá-

lové trhy poskytují také informace o budoucím vývoji ekonomik, a to prostřednictvím oceňování zdrojů i toků jejich čerpání. Očekávané omezení zdroje či čerpání tohoto zdroje se na těchto trzích projevuje v aktuální ceně zdroje a jeho čerpání. Tento předpoklad je implicitně přítomen v koncepci ANS. Ve skutečnosti však kapitálové trhy perfektní nejsou, což lze doložit řadou epizod na trzích fosilních puviv a energie, akciových trzích, trzích nemovitostí atd. v průběhu posledních 50 let, přičemž zvláště poslední zkušenost na trhu cenných papírů ukazuje, jaké dalekosáhlé následky tato neperfektnost trhů může mít. Navíc pro některé zdroje a jejich čerpání, zvláště v oblasti environmentální, žádné trhy neexistují.

Nezbytné jsou tedy projekce, a to nejen vývojových trendů v technologiích a v přírodním a životním prostředí, ale též projekce možných sociálně-ekonomických trendů a jejich interakcí s předchzími. Nejméně ambiciozní je pak cíl zpracování datových souborů, s jejichž pomocí lze *identifikovat riziko přechodu* k neudržitelnosti vývojových trendů v budoucnosti, pokud by dosavadní trendy a vzorce chování pokračovaly beze změn. Z toho je zřejmé, že nejde jen o úkoly pro statistiky, ale že se jedná o součinnost s experty v řadě jiných disciplín.

Těmto projekcím nutně musí předcházet *odpovědi na normativní otázky*. Názory na to, co bude

pro následující generace důležité, se mohou lišit, stejně tak jako strukturování *budoucího blahobytu*. Váha, přiřazovaná experty jednotlivým dimenzím blahobytu v budoucnosti nemusí být shodná. Úloha statistiků bude spočívat v promítnutí často alternativních předpokladů a odpovědi na normativní otázky do datových souborů pro vlastní projektování. V neposlední řadě některé z environmentálních dimenzí blahobytu mají mezinárodní či přímo *globální* šíři. Projektování udržitelnosti proto musí sledovat i tento moment a projekce je žádoucí provádět v hierarchickém sledu.

Závěrem možno říci, že Stiglitzova zpráva podává nejen autoritativní přehled všech významných přístupů k měření ekonomického a sociálního rozvoje a jeho udržitelnosti, ale vytyčuje i směr dalšího postupu v této oblasti. Potud by měla být v centru pozornosti nejen statistiků a ekonomů. Pokud se v průběhu prací komise odborníků vytvořilo očekávání, že výsledkem bude i nový syntetický skalární ukazatel, s pomocí kterého bude možno měřit udržitelnost sociálně-ekonomického rozvoje ve všech jeho dimenzích, pak výsledná zpráva přesvědčivě dokládá, že za daného stavu poznání není reálné tyto ambice naplnit. Podává však metodologický návod pro návazné výzkumy v tomto směru a řadu podnětů ke zlepšení vypovídací schopnosti používaných indikátorů. ■

LITERATURA

- ARROW, K. J. et al.: Are We Consuming Too Much? *The Journal of Economic Perspectives*, 2004, vol. 18, no. 3, pp. 147–172. ISSN 0895-3309.
- ESTES, R., LEVY, M., SREBOTNJAK, T., DE SHEREBININ, A.: *2005 Environmental Sustainability Index: Benchmarking National Environmental Stewardship*. New Haven: Yale Center for Environmental Law and Policy, 2005, pp. 408.
- KAHNEMAN, D. E., DIENER, E., SCHWARZ, N. (eds.): *Well-Being: The Foundation of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation, 1999, pp. 593. ISBN-10: 0871544245.
- KEYNES, J. M.: *Essays in Persuasion*. London: Macmillan, 1935, pp. 384.
- UN: *Living Beyond Our Means: Natural Assets and Human Well-being*. New York: United Nations, 2005.
- NORDHAUS, W., TOBIN, J.: Is Growth Obsolete? The Measurement of Economic and Social Performance. *Studies in Income and Wealth*. National Bureau of Economic Research, 1973, vol. 38, pp. 509–564. ISBN: 0-870-14259-3.
- OECD: *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. Paris: OECD, October 2008.
- OECD: *Towards measuring the volume of health and education services (Draft handbook)*. Paris: OECD, April 2010. ISSN 1815-2031.
- OECD : *Society at a Glance*. Paris: OECD, May 2009. ISBN 9789264049383.
- OSBERG, L., SHARPE, A.: An Index of Economic Well-being for Selected OECD Countries. *Review of Income and Wealth*, September 2002, ser. 48, no. 3, pp. 291–316.
- SAMUELSON, P. A.: The Evaluation of Social Income: Capital Formation and Wealth. In: Lutz, M., Hague, J. (eds.): *The Theory of Capital, Proceedings of an IEA Conference*. New York: St. Martin's Press, 1961, pp. 32–72.
- STIGLITZ, J. E., SEN, A., FITOUSSI, J. P.: Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. 2009. Dostupné z: www.stiglitz-sen-fitoussi.fr.
- TALBERTH, J., COBB, C., SLATTERY, N.: *The Genuine Progress Indicator 2006: a Tool for Sustainable Development*. Oakland CA: Redefining Progress, 2006, pp. 31. Dostupné z: <http://www.rprogress.org>.
- UNECE, OECD, EUROSTAT: *Measuring Sustainable Development*. New York, Geneva: United Nations 2009.
- WEITZMAN, M. L.: On the Welfare Significance of National Product in a Dynamic Economy. *Quarterly Journal of Economics*, 1976, vol. 90, p. 156–162.

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu

Centrum ekonomických studií VŠEM (CES VŠEM) je výzkumné pracoviště Vysoké školy ekonomie a managementu. Výzkum je zaměřen zejména na analýzu faktorů konkurenceschopnosti české ekonomiky v mezinárodním srovnání a na identifikaci souvisejících hospodářsko-politických implikací pro podporu ekonomického dohánění a přechodu na znalostně založenou ekonomiku. Realizace výzkumných aktivit probíhá od roku 2005 v rámci dlouhodobého výzkumného projektu (Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, MŠMT 1M0524).

Tematicky je výzkum zaměřen na čtyři oblasti: (1) Růstová výkonnost a stabilita, (2) Institucionální kvalita, (3) Strukturální konkurenceschopnost a (4) Inovační výkonnost. Specifická pozornost je věnována strukturálním aspektům konkurenceschopnosti na odvětvové a regionální úrovni. CES je odborným garantem magisterského studijního programu Vysoké školy ekonomie a managementu (www.vsem.cz). Spolupracuje rovněž na řadě mezinárodních výzkumných projektů v problematice znalostně založené konkurenceschopnosti a podílí se na expertizních aktivitách pro veřejnou správu v oblasti růstové výkonnosti a stability, výzkumu a vývoje a inovační výkonnosti.

Pokyny pro autory

Odborný vědecký časopis *Ekonomické listy* se skládá ze dvou částí, recenzované a nerecenzované. V recenzované části jsou uveřejňovány pouze příspěvky, o jejichž zařazení rozhodla redakční rada na základě recenzního řízení; v nerecenzované části pak zejména ekonomické přehledy vycházející ze šetření převážně mezinárodních odborných institucí, zprávy z konferencí či recenze publikací aj.

Autoři sami uvádějí, do které části nabízejí své příspěvky.

Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky.

Na zařazení příspěvku nevzniká právní nárok.

Rukopis příspěvku do recenzované části (v členění úvod, vlastní stať; abstrakt, klíčová slova a JEL klasifikace v anglickém jazyce; literatura) o celkovém rozsahu do 45 000 znaků může být předkládán v českém, slovenském nebo anglickém jazyce, a to pouze v elektronické podobě zasláním na e-mailovou adresu: elisty@vsem.cz. Grafy předkládejte v Excelu, tabulky ve Wordu. Seznam literatury uvádějte v abecedním pořadí; vzor zpracovaný dle ČSN naleznete na www.ekonomickelisty.cz.

Ekonomické listy Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu jsou vydávány s podporou grantu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

Ekonomické listy

číslo 2, ročník 2.

Odborný časopis Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu;
vychází 10 čísel ročně

Vydavatel

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu, o.p.s
Národní 2600/9a, 158 00, Praha 5, www.cesvsem.cz
IČ: 25473361

Redakce: Mgr. Petra Pučalíková, elisty@vsem.cz

Redakční radu řídí: Prof. Ing. Milan Žák, CSc., výkonný ředitel CES VŠEM

Redakční rada

Dr. Adam Drab, Faculty of Social Sciences, Jan Długosz University Częstochowa

Doc. Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D., Vysoká škola ekonomie a managementu

Prof. Ing. Christiana Kliková, CSc., Ekonomická fakulta, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

Ing. Václav Klusoň, DrSc., bývalý vědecký pracovník Ekonomického ústavu

Ing. Šárka Laboutková, Ph.D., Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Liberci

Ing. Renáta Madzinová, Ph.D., Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc., Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

Prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita Brno

Doc. Ing. Ivo Straka, CSc., Vysoká škola obchodní v Praze

Ing. Bořek Vašíček, Ph.D., Universitat Autònoma de Barcelona

Ing. Josef Vlášek, Český statistický úřad

Doc. Ing. Norbert Žid, CSc., Fakulta informatiky a statistiky, Vysoká škola ekonomická v Praze

Doc. Ing. Mojmír Helísek, CSc., Vysoká škola finanční a správní

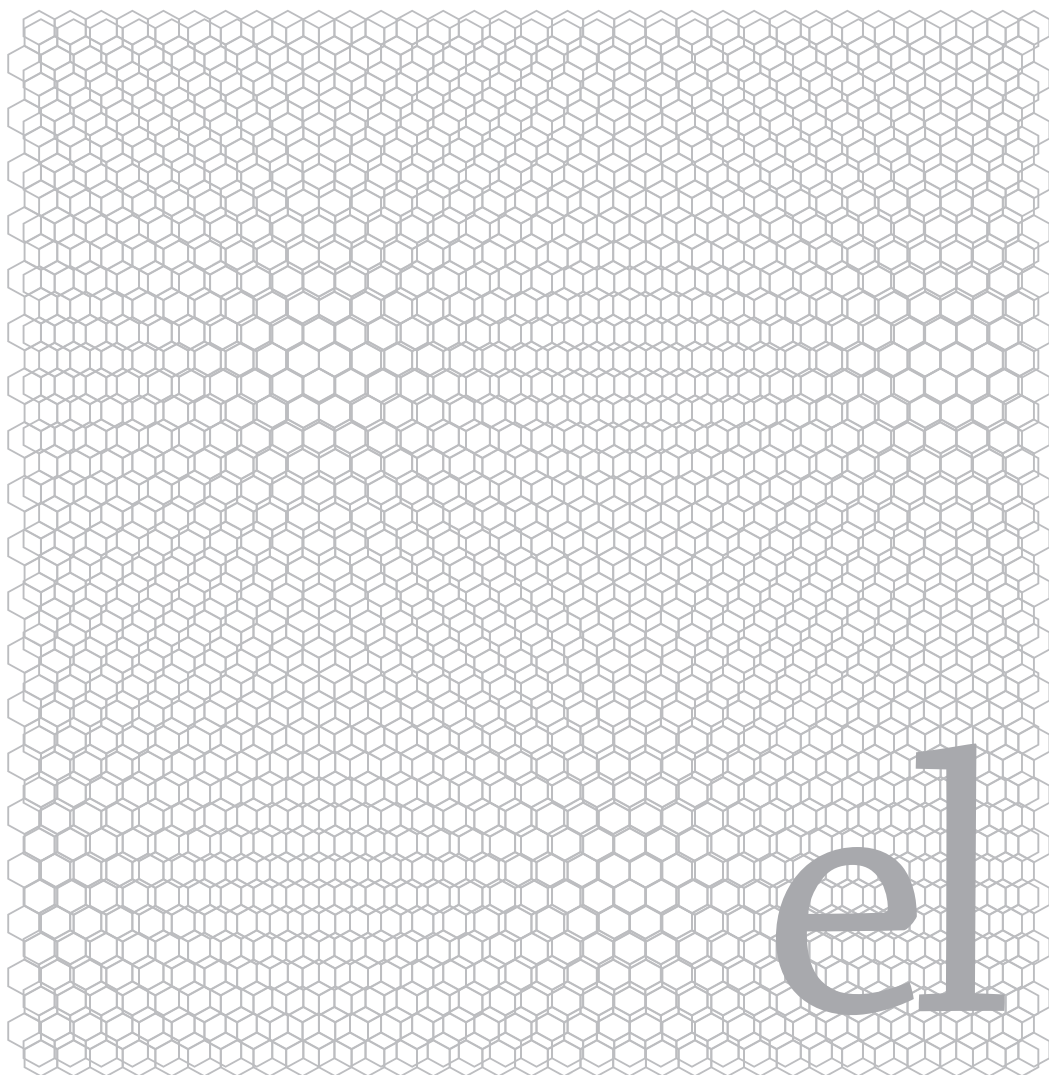
Jazyková redakce: Ing. Hana Rosická

Grafická úprava: PrintActive, s. r. o.

Vyšlo dne: 28. 2. 2011

ISSN: 1804-4166

© Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu, o.p.s.

e1